

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ ТА МЕМЕТИКОЮ

THE GENERAL CHARACTERISTICS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CRIMINAL LAW AND MEMETICS

Гуртовенко О.Л., к.ю.н.,
доцент кафедри кримінального права

Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті аналізуються ключові питання кримінального права, а саме питання співвідношення між кримінальним правом і меметикою. Мем – це розповсюджений реплікатор. Меметика – це: 1) сфера (інакше кажучи, система) буття мемів; 2) наука про мемів.

У декількох наступних абзацах для спрощення формулювань термін «меметика» вживається лише в значенні відповідної науки. Меметична теорія Всесвіту – це наукова теорія, згідно з якою мемів належать до компонентів Всесвіту та існують в усіх її відомих в науці сферах.

Антропна меметика – це наука про мемів у сфері людської життєдіяльності.

Меметика кримінально-протиправної поведінки – це наука про мемів у сфері кримінально-протиправної поведінки. Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів кримінально-протиправної поведінки існують мемів.

Меметика протидії кримінально-протиправній поведінці – це наука про мемів у сфері протидії кримінально-протиправній поведінці. Меметична теорія протидії кримінально-протиправній поведінці – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів протидії кримінально-протиправній поведінці існують мемів.

Меметика віктимності – це наука про мемів у сфері віктимності. Меметична теорія віктимності – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів віктимності існують мемів.

Меметика рятівної діяльності – це наука про мемів у сфері рятівної діяльності. Меметична теорія рятівної діяльності – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів рятівної діяльності існують мемів.

Юридична меметика – це наука про мемів у сфері юриспруденції (юридичні мемів, включно з таким мемом, як об'єктивне право). Меметична теорія юриспруденції – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів юриспруденції існують мемів.

Кримінально-правова меметика – це наука про мемів у сфері кримінального права, тобто про кримінально-правові мемів. Меметична теорія кримінального права – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів кримінального права існують мемів.

Меметичний засіб (принцип і метод) – це засіб, що полягає у використанні меметики як науки, а, отже, і меметики як сфери буття мемів.

Кримінально-правовий мем – це мем, який є складником кримінального права.

Кримінальне правопорушення-мем – це розповсюджене (наприклад, у правосвідомості, в позитивному праві юрисдикції, на практиці) кримінальне правопорушення.

Меметичне кримінальне правопорушення – це правопорушення, яке характеризується перешкодженням розповсюдженню, нерозповсюдженням позитивних (тобто корисних) сутностей та/або розповсюдженням негативних (тобто небезпечних, шкідливих) сутностей.

Ключові слова: мем, меметика, кримінальне право, кримінально-протиправна поведінка, меметична теорія кримінально-протиправної поведінки.

The article analyzes the topical issue of criminal law, namely, the issues of the relationship between criminal law and memetics.

A meme is a distributed replicator. Memetics is: 1) the sphere (in other words, the system) of existence of memes; 2) the science of memes.

In the next few paragraphs, to simplify the wording, the term «memetics» is used only in the sense of the relevant science. The memetic theory of the Universe is a scientific theory according to which memes belong to the components of the Universe and exist in all the spheres known to science.

Anthropic memetics is the science of memes in the sphere of human life.

The memetics of criminal behavior is the science of memes in the field of criminal behavior. The memetic theory of criminal behavior is a scientific theory according to which memes exist among the components of criminal behavior.

Crime prevention memetics is the science of crime prevention memes. The memetic theory of crime prevention is a scientific theory according to which memes exist among the components of crime prevention.

Victimity memetics is the science of memes in the field of victimity. The memetic theory of victimity is a scientific theory according to which memes exist among the components of victimity.

Rescue memetics is the science of rescue memes. Memetic rescue activity theory is a scientific theory according to which memes exist among the components of rescue activity.

Legal memetics is the science of memes in the field of jurisprudence (legal memes, including such a meme as objective law). Memetic theory of jurisprudence is a scientific theory according to which memes exist among the components of jurisprudence.

Criminal law memetics is the science of memes in the field of criminal law, that is, about criminal law memes. The memetic theory of criminal law is a scientific theory according to which memes exist among the components of criminal law.

A memetic tool (principle and method) is a tool that consists in the use of memetics as a science, and, therefore, memetics as a sphere of existence of memes.

A criminal law meme is a meme that is a part of criminal law.

Criminal offense-meme is a widespread (for example, in sense of justice, in the positive law of jurisdictions, in practice) criminal offense.

A memetic criminal offense is an offense that is characterized by hindering the distribution, or by non-distribution of positive (i.e. useful) entities and/or distribution of negative (i.e. dangerous, harmful) entities.

Key words: meme, memetics, criminal law, criminal behavior, memetic theory of criminal behavior.

Як давно відомо, Річард Докінз запровадив поняття «мем» («мім»), пославшись на ряд своїх попередників та зазначивши, що якостями забезпечення високої здатності виживання мемів є довговічність, плодovitість та точність копіювання, а «мем-ідею» можна визначити

як певну одиницю, здатну передаватися від одного мозку іншому. Автоматичність відтворення ідеї в психіці іншої людини полягає в необхідному та достатньому в тій чи іншій конситуації, в тому чи іншому контексті розумінні ідеї іншою людиною (розгляд питання про відповідний

зв'язок між людиною та твариною не належить до завдань цієї публікації).

Якщо узагальнити наявні визначення мему, то отримасмо таке визначення (воно не належить Р. Докінзу): мем – це поширювана шляхом імітації одиниця культурної інформації. Крім того, існує поняття інтернет-мему та споріднені з ним поняття. Також відомо, що вченими виділення запропонованого Р. Докінзом поняття часто піддається критиці: запитується, чи є таке виділення науковою новизною, тобто чи не є воно порушенням принципу та методу достатності (інакше кажучи, «бритви Оккама» в широкому вдосконаленому значенні слова), зазначається, що:

1) Р. Докінз нібито приписує мему ряд характеристик гена, не властивих мему. Насправді це не так. Критики вдаються до механіцизму;

2) мему не властиві деякі характеристики гену, через що здатність мему до реплікації істотно менша, ніж така здатність гену. Але Р. Докінз зазначає, що він не претендував на відкриття чогось нового та лише навів один із прикладів реплікатора нарівні з геном для висвітлення того, що не лише ген є реплікатором. Варто додати, що існують також щонайменше такі реплікатори, тобто самовідтворювані сутності (інакше кажучи, об'єкти самореплікації), як неживі молекули-реплікатори (хай і з рядом застережень щодо цих поняття та терміну), самовідтворювані машини, ДНК (у системі з ферментами), біологічні віруси, біологічні клітини, живі організми, комп'ютерні віруси, деякі патерни комп'ютерних програм, психічні явища – реплікатори, соціальні явища – реплікатори, а також різні реплікатори в науково-фантастичних уявленнях. Астрофізики та космологи в контексті гіпотези про паралельні всесвіти мають версію про дочірні всесвіти (англ. baby universes), з огляду на зміст якої всесвіти в межах цієї версії постають реплікаторами та мемами.

Звичайно, самовідтворюваність теж потребує умов для її здійснення, тобто умов, необхідних і достатніх для самовідтворення як неминучого явища й відтак неминучого способу буття сутностей певного виду. За відсутності таких умов сутність можна іменувати не тією сутністю, що характеризується самовідтворюваністю, а тією сутністю, що характеризується відтворюваністю, тобто потенціалом самовідтворення. Інакше кажучи, одна й та сама сутність залежно від обставин свого буття здатна бути як самовідтворюваною, так і відтворюваною в зазначених сенсах цих слів. Отже, межа між самовідтворюваністю та відтворюваністю визначається як об'єктивними умовами, так і певною умовністю їхньої інтерпретації;

3) поняття мему є спрощеним уявленням про символ. Але очевидно, що поняття інформації не є спрощеним уявленням про символ;

4) нібито за Р. Докінзом і Д. К. Вільямсом реплікація мему має біологічну природу. Але це явна ірраціональна вигадка критиків поглядів принаймні Р. Докінза;

5) слова «мем» та «концепція» є повними синонімами;

6) поняття мему є невизначеним.

У зв'язку з викладеним існує деякий ризик того, що пропозиціям Р. Докінза, його попередників та послідовників безпідставно не приділятиметься належної уваги. Найімовірніше, ситуація швидко виправиться в разі корекції дефініції мему та узгодження її з усталеним уявленням про мем, яке поки що не було формалізовано навіть в доктрині. Ось відповідне виправлення. Якщо йдеться про мем як ідею, то мем – це розповсюджена (інакше кажучи, популярна, розповсюджена, поширена) ідея. Тоді нерозповсюджена (інакше кажучи, непопулярна, нерозповсюджена, непоширена) ідея іменується немемом.

Тоді мем – це: 1) не будь-яка ідея, поширювана шляхом імітації, а лише (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) розповсюджена ідея; 2) не одиниця культурної інформації, тобто не фізично неподільна ідея, а будь-яка

ідея незалежно від того, чи є вона подільною, тобто ідея, якщо вона є розповсюдженою. Все ж таки одиниця якогось явища – це його найменший складник, тобто неподільний складник. Звичайно, якщо такий складник певного явища існує, тобто якщо певне явище має одиницю. А одиницею культурної інформації, оскільки така інформація складається з ідей, є ідея, яка є мінімально можливою за її охопленням, тобто яка має мінімально можливий за охопленням зміст, зокрема мінімально можливе за охопленням значення, інакше кажучи, сутність, яка характеризується мінімальним для того, щоб бути культурною інформацією, охопленням.

Вище вжито слова «якщо йдеться про мем як ідею». З огляду на існування різних видів реплікаторів, те, що представники всіх видів реплікаторів бувають як нерозповсюдженими (інакше кажучи, непоширеними), так і розповсюдженими (інакше кажучи, поширеними), та існування важливих для наукових теорій та практики спільних (звичайно, не обов'язково аналогічних) і відмінних характеристик нерозповсюджених реплікаторів різних видів та розповсюджених реплікаторів різних видів є підстави розповсюдити поняття мему на розповсюджені реплікатори будь-якого виду. Тоді мем – це розповсюджений реплікатор. А нерозповсюджений реплікатор іменується немемом. За такого підходу з'являється наукова (науково-практична) новизна, адже характеристики (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) нерозповсюджених (інакше кажучи, непопулярних) та розповсюджених ідей різняться (не в сенсі імплікації) необхідно та достатньо не лише для того, щоб існувала наведена класифікація видів ідей, а й для потрібного (необхідного та достатнього за плідністю) для існування наукової (науково-практичної) новизни рівня. Мемі належать до патернів. Зазначена розповсюдженість щодо тих чи інших сфер та одна з характеристик функціонування мемів часто позначаються словами «типовість», «зразковість», «стереотипність», «шаблонність», чим, звичайно, не заперечується існування мінливих характеристик мемів та їхній внесок в існування динамічності Всесвіту, творчість.

Таким чином, виділення поняття та запровадження терміну «мем» є науковою новизною, якщо розглядати мем як розповсюджений реплікатор: характеристики розповсюдженого реплікатора та характеристики нерозповсюдженого реплікатора мають важливі для науки не лише відмінні, але й спільні властивості. Тоді «Бритва Оккама» не порушується. Наукова новизна відчутно додається при виявленні того, що реплікатори існують в усіх чотирьох відомих у науці компонентах Всесвіту: неживій природі (включно мему-артефакти – зрозуміло, що тут йдеться про мему-артефакти, які належать до неживої природи), біологічному, психічному та соціальному (втім, оскільки соціальним началом об'єктивно охоплюється відповідний психічний компонент, то коректніше казати «соціально-психічному») компонентах життя. Те саме має стосунок до наукової новизни щодо меметики.

Згідно з однією з класифікацій видів компонентів Всесвіту такі компоненти поділяються на (потенційних, реальних, колишніх, гіпотетичних) реплікаторів та нереплікаторів. Не будь-який компонент неживої природи та біологічного складника життя потенційно, реально є реплікатором. Будь-який реплікатор потенційно, реально є мемом/немемом. Тоді згідно з однією з класифікацій видів реплікаторів реплікатори поділяються на мемів і немемів. Будь-які ідея, емоція, поведінка потенційно є не лише реплікаторами, а й мемами/немемами.

Ось ознаки ідеї, емоції, зразка поведінки, які свідчать про високу ймовірність перетворення їх на корисний або шкідливий мем (ці ознаки також часто є ознаками ідеї, емоції, зразка поведінки, які є корисними або шкідливими мемами): природність, вигідність, захоплюючий характер, харизматичність їхній носіїв та популяризаторів. До функ-

цій мемів-ідей, мемів-емоцій та мемів-зразків поведінки належить функція зразків/антизразків мислення, емоційних станів та поведінки.

Прибічники та послідовники Р. Докінза розробили мететику. Вони розглядають її як науку про поширювані шляхом імітації одиниці культурної інформації. Р. Докінз зазначає, що він не належить до розробників мететики та не мав наміру створити мететику. Водночас відповідний розвиток поглядів Р. Докінза є природним (очікуваним) та в світлі запропонованої дефініції мему та немему плідним. Якщо ж, що з огляду на викладене видається обгрунтованим, мететику розглядати як сферу (інакше кажучи, систему) буття мемів (тобто як мететичність Всесвіту), а також як науку про мему, включно з мемплексами (мемплекси є видами мемів), то за визначенням предметом мететики є реплікатори в ситуації та контексті їхньої нерозповсюдженості/розповсюдженості (щодо психічної поведінки (як-от ідей, ряду емоцій) та фізичної (тут – соціальної, а точніше, соціально-психічної) поведінки, включно з використанням будь-яких сутностей, як-от товарів, – лінгвістично також можна казати «в ситуації та контексті їхньої непопулярності/популярності»), включно з порівнянням більш детальних характеристик нерозповсюджених та розповсюджених реплікаторів, ніж їхня нерозповсюдженість та розповсюдженість, а також буттям (виникненням, існуванням (зокрема подальшим розповсюдженням, зміною, рекомбінацією, відбором), зникненням) реплікаторів у ситуації та контексті їхньої нерозповсюдженості/розповсюдженості, зокрема в ситуації та контексті перетворення реплікаторів із нерозповсюджених на розповсюджені та навпаки. Психічні та соціальні (точніше, соціально-психічні) мему реплікуються щонайменше шляхом імітації.

Об'єкт та методологія мететики мають бути обгрутованими узагальненнями та конкретизаціями об'єктів та методологій всіх наук, в яких вивчаються реплікатори (як не в ситуаціях та контексті, так і в ситуаціях та контексті того, що відповідні об'єкти є реплікаторами) в ситуаціях та контексті нерозповсюдженості/розповсюдженості реплікаторів. Похідна від критики концепції мемів критика мететики нівелюється, зокрема, шляхом теорії та практики обгрутованого використання при порівнянні різних видів мемів всіх релевантних принципів та методів, зокрема засобу (принципу та методу) *mutatis mutandis* (адже він не є принципом та методом аналогії, принаймні в її строгому розумінні) та тим, що природа психіки взагалі, природа всіх психічних явищ, а не лише психічних мемів, залишається невідомою.

Мететика має бути пов'язана з уявленнями про архетипи, цивілізаційно-культурологічним підходом А. Тойнбі, енвайронментальною кримінологією, заснованою Е. Роджерсом теорією дифузії інновацій, теорією розбитих вікон, уявленнями про вікно Овертона, теорією шести рукописів та т. ін. Підлягає з'ясуванню співвідношення між мететикою та теорією диференціальної асоціації (зокрема концепцією оперантної поведінки) й породжених нею теорій (теорії контролю, стійкості, соціальних зв'язків, дрейфу, референтної групи, незбіжних пропозицій), а також уявленнями про ноосферу.

Не потрібно шукати аналогій між геном та мемом, генофондом та мемофондом там, де їх не може бути та немає. Не для всіх наукових цілей існує потреба гранично ретельного порівняння гена та мему. Не потрібно вважати умовою наукової обгрутованості виділення поняття мему відсутність найточнішого порівняння гену та мему. До речі, все це не було метою Р. Докінза при запровадженні ним поняття мему. Зазначена критика є ледве не еталонним набором простих помилок та ірраціональної упередженості, характерних для всіх видів наук та наукових мислень, включно з культурологією та формальною логікою.

Спільне наукове вивчення обставин того, що реплікатори (інакше кажучи, об'єкти самореплікації) в одних випадках стають розповсюдженими, а в інших – ні, дозволяє дослідити відповідний вид реплікації, а тому і реплікацію, яка є самореплікацією, та реплікацію, яка не є само реплікацією. Це важливо, наприклад, для розвитку машинної інженерії, інформатики та соціології, а також з огляду на те, що пов'язана з глобалізацією тенденція меметизації (збільшення ролі мемів) життєдіяльності людини набирає обертів. Засіб реплікації іменується реплікантом.

Дослідження створення копій є внеском у дослідження видів відтворення, в цілому відтворення, видів трансформації та в цілому трансформації сутностей. Відсутність мететики як науки залишила б поза межами належного дослідження вагому та цікаву комірку структури Всесвіту.

Мему характеризуються істотно підвищеним рівнем впливовості порівняно з немемами. Дослідження здатностей реплікаторів ставати розповсюдженими та втрачати розповсюдженість (факторів, механізму, рівня потужності таких здатностей) дозволяє, серед іншого, підвищити точність наукового пізнання (зокрема точність дослідження минулого та прогнозування) і збільшити ефективність наукового впливу на світ. Меметикою вивчаються, зокрема, створення мемів та протидія мемам, як і альтернативні мему, зокрема антимему.

Метою цієї публікації є висвітлення загальної характеристики співвідношення між кримінальним правом та мететикою.

У декількох наступних абзацах для спрощення формулювань термін «мететика» вживається лише в значенні відповідної науки. Меметична теорія Всесвіту – це наукова теорія, згідно з якою мему належать до компонентів Всесвіту та існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) в усіх її відомих в науці чотирьох сферах. Викладене свідчить, що немему належать до компонентів Всесвіту та здатні існувати в усіх її відомих в науці чотирьох сферах, а також про те, що згідно з однією з класифікацій компоненти Всесвіту – реплікатори поділяються на мему та немему. Поняття «мететика» та «меметична теорія Всесвіту» є повними синонімами. Різні терміни запроваджено для більшої наочності, як і будь-які повні синоніми.

Антропна (антропологічна) мететика (вони же меметична антропність (антропологічність)) – це наука про мему у сфері людської життєдіяльності. Меметична теорія антропності (антропології) – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів людської життєдіяльності існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) мему. Викладене свідчить про те, що немему належать до компонентів людської життєдіяльності, а також про те, що згідно з однією з класифікацій компоненти людської життєдіяльності – реплікатори поділяються на мему та немему (те саме за аналогією розповсюджено на наведені нижче сфери). Поняття «антропна (антропологічна) мететика» та «меметична теорія антропності (антропології)» є повними синонімами.

Поведінкова мететика – це наука про мему у сфері поведінки. Йдеться про поведінку і людей, і (тут людину не віднесено до тварин) тварин. Йдеться як про психічну поведінку (як-от психічні само регулятори та принаймні контрольовані емоції), так і про фізичну (інакше кажучи, соціальну) поведінку. Йдеться про відповідні фактори (причини, умови), наслідки та зв'язки між ними. Йдеться про роль підсвідомості та свідомості в імітації (наслідкуванні). І так далі. Меметична теорія поведінки – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів поведінки існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) мему. Поняття «поведінкова мететика» та «меметична теорія поведінки» є повними синонімами.

Мететика протидії кримінально-протиправній поведінці – це наука про мему у сфері протидії кримінально-

протиправній поведінці. (Тут і далі в цій публікації використовуються поняття та термін «протидія»; при цьому, як відомо, багато авторів у відповідному контексті використовують чи використали б поняття та термін «боротьба»). Меметична теорія протидії кримінально-протиправній поведінці – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів протидії кримінально-протиправній поведінці існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) мему. Йдеться як про протидію мемам, так і про створення, сповідування, використання мемів при протидії кримінально-протиправній поведінці. Протидією мемам, створенням, сповідуванням, використанням мемів часто займаються і суб'єкти кримінальних правопорушень, члени «злочинного світу».

Меметика дозволяє краще збагнути, що протидія кримінальності, кримінально-протиправній поведінці, віктимності, віктимізації, протидія конкретним винним особам, обставинам вчинення конкретних кримінальних правопорушень, масовій та організованій кримінально-протиправній поведінці, злочинності (кримінально-правовій поведінці) як (за В. М. Дрьомінім) інституціоналізованої системи кримінальних практик [1, 7], масовій віктимності та віктимізації полягає, зокрема, в протидії мемам та в протидії шляхом створення, сповідування, використання мемів.

К. Джайшанкар (англ. Kaguppanan Jaishankar) – учений із Університету Лідса, який займається, зокрема, кримінологією, наукою про злочинність, кіберкримінологією та віктимологією – вживає термін «меметична теорія попередження злочинності» (англ. «memetic theory of crime prevention»), пише, що застосування цієї теорії може бути плідним, та посилається у цьому зв'язку на ряд інших авторів, зокрема на Пауля Екблума (англ. Paul Ekblom). Відповідна ідея (як і ідея саме юридичної меметики) в автора цієї публікації оформилася в концепцію в 2007 р., але тоді українською газетою «Юридична практика» матеріал опубліковано не було з огляду на редакційну політику (ймовірно, йдеться про тематичну нерелевантність) попри те, що ним охоплювалися деякі прикладні питання у сферах різних галузей права, похідні, зокрема, від підходів Р. Броді, – послідовника Р. Докінза.

К. Джайшанкар зазначає: «Застосування меметичної теорії попередження злочинності дістало небагато уваги (винятком є увага з боку Екблума, 1999 р.), хоча поточний автор вважає, що її інтеграція може принести користь. Щодо злочинності «зразки мемів є кримінальними цінностями та субкультурами, методами вчинення кримінальних правопорушень або їхнього попередження, а також вимогами до підготовки, засобами та знаряддями, створеними кожною зі сторін» (Екблом, 1999 р., с. 30). Щодо запропонованої до виокремлення гонитви озброєнь (гонитви озброєнь у контексті попередженні злочинності – О. Г.) наслідки меметики передбачають навчання та сприйняття злочинцями стратегій інших осіб, які виявилися криміногенно продуктивними. Кримінальні мему використовують можливості та порушення й так пропагуються та розповсюджуються щодо «завжди такої, що слухає» кримінальної аудиторії. Ця дифузія інформації надалі розповсюджується посередниками, такими, як інтернет (Коллінз та Менселл, 2005 р.), що Манн і Саттон доволі влучно визначають як «відкритий університет злочинності». Це надана можливість «гуглити» інформацію про технології клонування телефонів та виробництва бомб, наприклад, змінює природу вчинення правопорушень, зближуючи полюси злочинницького хисту, «що може означати більш широке коло отримання злочинцями «експертних» технологій» (Екблом, 2005 р., с. 31)». (переклад з англійської мови на українську мову мій – О. Г.) [2, 450].

Наявна в перекладеному тексті метафоричність є такою саме в українській мові (в англійській мові наділення неживих об'єктів властивостями живих об'єктів

не завжди означає метафоричність, як і не означає наділення неживих об'єктів властивостями живих об'єктів). Звичайно, зазначена метафоричність не є проявом мовного відображення фетишизму, езотерики і т. ін., натомість йдеться про суто наукові положення. Зрозуміло, що з викладеним пов'язані питання тактики кіберсквотерів, протидії взаємному негативному вилуви осіб, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі і т. ін.

Джек Херік розкриває корупцію через меметику [3].

Марк Гудмен (дякуючи за допомогу Таруну Вадха) у 2011 р. у публікації «Від краудсорсингу до краймсорсингу: схід розподіленої злочинності» (англ. From Crowdsourcing to Crimesourcing: The Rise of Distributed Criminality) пише про таке. Злочинці запозичили метод краудсорсингу. Ласкаво просимо до світу «краймсорсингу». Шляхом запозичення концепції Хоу краймсорсинг може бути визначено як акт, коли злочинний акт повністю або частково передається натовпу свідомих чи несвідомих того, що відбувається, особистостей. Тут явно не йдеться про існування такого явища, як омерта. Марк Гудмен пропонує та висвітлює на практичних прикладах такі поняття, як «краудсорсингові правопорушення», «кримінальний флешмоб», «гарача телефонна лінія для кримінальних замовлень», «краудсорсинговий заклик до кримінального кастингу». Автор пише, що метод залучення мудрості натовпу для розв'язування питань бізнесу та науки запозичено злочинцями. Своєю чергою, цей метод було запозичено поліцією. З'явився поліцейський «інвестігейшн-сорсинг». У зіткненні між поліцейськими та грабіжниками щодо краудсорсингового залучення зла та добра перемогу здобудуть ті, хто виявиться здатним мобілізувати більший натовп [4].

Щодо кримінальних правопорушень є точка зору про існування суто нефізичної причинності як виду причинно-наслідкового зв'язку між діям та наслідками (тоді що точку зору потрібно було б розповсюдити і на інші види поведінки). Її вигадали значною мірою росіяни. Насправді згаданої причинності не існує та не може існувати. Біологічний, психічний та соціальний (соціально-психічний) компоненти життя не існують без фізичних явищ. Якою б не виявилася фізична природа психіки людини, психіка людини не існує без фізичного носія, яким на нинішньому етапі розвитку людства є щонайменше нервова тканина. Очі сприймають інформацію завдяки фотонам. Вуха сприймають інформацію завдяки коливанням атомів, молекул газів, рідин. І так далі. Психічне насильство не відбувається без фізичних явищ.

Меметика кримінально-протиправної поведінки – це наука про мему у сфері кримінально-протиправної поведінки. Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів кримінально-протиправної поведінки існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) мему. Один із механізмів розповсюдження кримінального мислення та кримінально-протиправної поведінки (як і багатьох видів мислення та поведінки) є меметичним. Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки є похідною частково від уявлень про стереотипи, стигму, навчання та біхевіоризм, а також має сприяти більш глибокому осягненню таких уявлень. Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки вносить вклад у розуміння характеристик кримінально-протиправної поведінки та є складником взаємного збагачення теорій кримінально-протиправної поведінки (а їхні види виділяються за різними класифікаційними підставами).

Меметика віктимності – це наука про мему у сфері віктимності. Меметична теорія віктимності – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів віктимності існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) мему.

Меметика рятівної діяльності – це наука про мему у сфері рятівної діяльності. Меметична теорія рятівної

діяльності – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів рятівної діяльності існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) мему.

Юридична меметика (тут – те саме, що і меметична юриспруденція) – це наука про мему у сфері юриспруденції (юридичні мему, включно з таким мемом, як об'єктивне право). Юридичні положення часто стають мемом (Р. Броді та ін.). Меметична теорія юриспруденції – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів юриспруденції існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) мему.

Кримінально-правова меметика (тут – те саме, що і меметичне кримінальне право) – це наука про мему у сфері кримінального права, тобто про кримінально-правові мему. Меметична теорія кримінального права – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів кримінального права існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) мему. Сюди належать і мему-емоції, мему-риса та прояви характеру, як-от хоробрість, страх (розповсюджені, «такі, що інфікують» в конкретній масштабній ситуації, в типових ситуаціях, як-от стан обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, включно з війною), корисливість, каяття та прощення саме у сфері кримінального права. Меметична кримінально-правова політика є компонентом політики, меметики та кримінального права. Зрозуміло, що серед мемів, які є кримінально-правовими, існує чимало мемів, які мають кримінологічно-меметичні та криміналістично-меметичні характеристики.

У подальшому підлягає обмірковуванню, чи відповідає «Бритві Оккама» за змістом та з позицій формальної логіки й тому в світлі науково-прикладних питань запровадження таких понять та термінів (у них етимологічно наголос робиться на характеристиці): меметичність антропності, меметичність антропологічності, антропність меметичності, антропологічність меметичності, меметичність юриспруденції, юридичність (тобто юридичний характер) меметики, юридичність (тобто юридичний характер) меметичності, меметичність кримінального права, кримінально-правовий характер меметики, кримінально-правовий характер меметичності.

Меметичний засіб (принцип і метод) – це засіб, що полягає у використанні меметики як науки, а, отже, і меметики як сфери буття мемів.

Щодо будь-якого складника буття мемів при його вивченні та використанні стає/здатне стати в нагоді використання, пристосування положень вірусного маркетингу.

Антропними мемуами утворюється антропний мемофонд, юридичними мемуами утворюється юридичний мемофонд, кримінально-правовими мемуами утворюється кримінально-правовий мемофонд.

Існують мемуи з потенціалами криміналізації та декриміналізації суспільства, збільшення та зменшення рівня віктимності. Кримінально-протиправна поведінка в тій частині, в якій вона є системою досить щільно пов'язаних між собою мемів, є мемплексом. Вона належить до меметичних загроз, інакше кажучи, загроз меметичного характеру. Протидія кримінально-протиправній поведінці в тій частині, в якій вона є системою досить щільно пов'язаних між собою мемів, теж є мемплексом.

Джесс Мегхен у передмові до навчального посібнику Є. Л. Стрельцова «Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти» зазначає, що читачеві переконливо поданий інфекційний (в англomовному оригіналі вжито слово «contagion») характер економічної злочинності, яка виникла внаслідок краху Радянського Союзу в 1991 р. Джесс Мегхен пише, що не існує галузі, вільної від організованої економічної злочинності, яка вже розплодилася (в англomовному оригіналі вжито слово «spawn»). Він каже, що цей вид злочинності розповсюджується (в англomовному оригіналі вжито слово «pervasive»), має летючу

(в англomовному оригіналі вжито слово «fluid») природу та процвітає (в англomовному оригіналі вжито слово «thriving») в усьому світі, а також порівнює організовану економічну злочинність із морями, які штормлять (в англomовному оригіналі вжито слово «stormy») [5, 462–463].

Негативна критика виділення меметики (відповідні критики закидають прихильникам її виокремлення механіцизм та штучність такого виділення) сама є очевидним проявом механіцизму та надуманості, адже в ній не враховується співвідношення між схожістю, подібністю, запозиченням, аналогією та явищем і засобом дослідження *mutatis mutandis*. Автору цієї публікації вже доводилося писати про таке. Запозичення (адопція) у сферах світоглядів і поведінки – це явище, яке полягає в розповсюдженні складової (адаптора) одного компонента зазначених сфер (адаптодавця) на іншого компонента зазначених сфер (адаптоотримувача). Засіб адопції іменується адаптантом. Запропоноване значення слова «адаптор» є схожим із його звичним значенням слова «адаптант» – «той, хто проходить період адаптації». Відмінність же обумовлена нетотожністю явищ, які позначаються поняттями «запозичення» і «адаптація». Адопція може мати місце щонайменше при реалізації аналогії, екстраполяції, пошуку необхідної та достатньої схожості та пристосованні, зокрема шляхом застосування засобу *mutatis mutandis*.

Якщо вважати (класифікація компонентів світу є умовною, тобто існує лише в психіці людини), що адаптодавець і адаптоотримувач належать до спільної для них сфери, то адопція є внутрішньою, а якщо вважати, що до сфер, які відрізняються або розрізняються, то адопція є зовнішньою. Викладений підхід розповсюджується на кримінальне право в найширшому сенсі слова.

Кримінальне право необхідно використовувати як адаптодавця, наприклад, для розповсюдження: 1) уявлення про необхідність і достатність на всі сфери людської життєдіяльності. Йдеться про значення вжитих термінів, в якому вони використовуються, наприклад, у тексті Кримінального кодексу України (далі – КК України) [6], а не про їх значення в контексті імплікації. При цьому значення, в якому вони використовуються в зазначеному тексті, розповсюджується і на імплікацію; 2) вчення про склад кримінального правопорушення «технічно» на всі акти правомірної та неправомірної поведінки та ряд розглядуваних у повному обсязі явищ психіки. Хоча остаточного доопрацювання (зокрема узгодження зазначеного вчення) найближчим часом не відбудеться, воно в цілому вже давно придатне для зазначеного розповсюдження.

Щодо кримінального права адаптодавцями є, фактично можуть і з позицій обґрунтованості мають бути найрізноманітніші первинно неюридичні види життєдіяльності людини (включно з філософією та загальнонауковими підходами), інші галузі права. Ось ряд прикладів зовнішніх кримінально-правових запозичень: а) концепція турбулентності (Є. Л. Стрельцов); б) концепція сингулярності кримінального права (В. О. Туляков); вона пов'язана із ситуаціями відокремленості різних видів кримінальної правосвідомості; в) концепція траєкторії норми кримінального права (Д. О. Балобанова); г) концепція кримінально-правової партикології (О. Л. Гуртовенко). У кримінальному праві потрібно з'ясувати співвідношення між психологічною, соціальною турбулентністю та іншими явищами, які позначаються науковими поняттями, що є або мають бути зовнішніми кримінально-правовими адапторами. Це, зокрема, ефект метеліка (Л. Ю. Тимофєєва) (включно з концепцією «інноваційний метелік»), точка біфуркації (О. Л. Гуртовенко), загальна теорія систем, позитивний і негативний зворотний зв'язок, сингулярність в теорії систем, ефект снігового кома, хвильовий ефект, ланцюгова реакція, синдром (ефект) Кесслера, закон (концепція) наслідків без наміру (вона є значно ширшою, ніж уявлення про непрямий умисел, необережність і казус, які

існують для цілей застосування позитивного кримінального права), поведінковий виступ (англ. a behavioral cusp), динамічна система, теорема (парадокс) Ерроу, каскадний збій (англ. a cascading failure), теорія прийняття рішень, евристика, когнітивне викривлення, упередження нормального перебігу, упередження надмірної реакції. Сюди також належать концепція чорного лебедя, теорія дракона-короля (які належать до філософії науки і, ймовірно, до науки), ефект доміно, ефект «Бог з машини» (які є щонайменше емпіричними спостереженнями) [7].

Хоча, як відомо, Р. Докінз у своїй книзі «Егоїстичний ген» посилається на ряд вчених, яких розглядає як своїх попередників щодо питань мему, сам Р. Докінз та його послідовники – фахівці з меметики (ймовірно, через незнання) не посилаються на велику кількість їхніх попередників, які протягом не однієї сотні років дуже детально описували мему, хай і особливо не намагаючись з'ясувати механізм їхньої дії на макрорівні та не пропонуючи жодних найменувань (зокрема неологізмів) відповідних поняття та науки (ймовірно, через те, що їм забракло узагальнюючого погляду). Ось перелік ряду згаданих попередників: Гюнтер Аммон, П'єр Бурдьє, Джеймс Марк Болдуїн («Маркетинг наслідування»), з посиланням на погляди бізнесменів Жана Поля Гетті та Макса Купера), Гюстав Ле Бон («Психологія народів і мас»), А. Вігуру та П. Жуке́л'є («Психічний збудник інфекції»), Вільгельм Максиміліан Вундт (зокрема як критик), Давід Еміль Дюркгейм (зокрема як критик), Альфред Еспінас, П'єр Жан Жорж Кабаніс, Фредерік Мальстрьом (щодо образу «інопланетянина»), П. Реньяр («Розумові епідемії», в іншому перекладі – «Епідемія божевілля»), Джеймс Саллі, Борис Сідіс, Сципійон (Шипіо) Сігеле, («Злочинна хвиля», з посиланням на Горація, Рамбассона та Уолтера Беджота; «Психологія сект»), Жан-Габріель Тард («Законо наслідування»). Схожі ідеї висловлюються в художніх творах, наприклад, у фільмі «Укорінення» (англ. Inception).

Роботи цих авторів майже не піддаються негативній критиці критиками меметики попри те, що автори цих робіт не знали характеристик нейрофізіологічного базису реплікації мемів (втім, якщо тут існує якась специфічність, то її поки що не знає ніхто): судячи з усього, ці роботи майже невідомі таким критикам. Таким чином, доволі акцентоване виділення понять «мем» і «меметика» як привернуло увагу вчених (втїлилися в життя закону маркетингу, навіть якщо відповідні автори не мали намірів ними скористуватися), так і наразилося на критику та потягло за собою активне обговорення в цілому, на відміну від праць Гюстава Ле Бона і т. ін.

Автору цієї публікації вже доводилося писати про таке (що розповсюджується на багато видів корисної та шкідливої, правомірної та неправомірної людської поведінки). Суспільство стає все більшою мірою меметичним як щодо ідей, так і щодо поведінки. Так виникають глобальні кримінальні правопорушення (кримінальні правопорушення, які є відчутними компонентами глобалізації). Можна виділити такі їхні види:

1) кримінальні правопорушення, які часто вчиняються майже в усьому світі. Один із механізмів розповсюдження цих кримінальних правопорушень є меметичним (тобто патерни вчинення таких кримінальних правопорушень є мемами серед майбутніх та таких, що відбулися, злочинців) і, відтак, пов'язаним із глобалізацією. Отже, тут мова йде про засвоєння популярних зразків відповідного мислення та кримінально-протиправної поведінки. Це, наприклад, такі злочини як вбивства, крадіжки, ряд корупційних злочинів (при цьому цілком імовірно, що в сиву давнину прояви такої поведінки траплялися в різних регіонах світу незалежно або майже незалежно одне від одного);

2) кримінальні правопорушення, акт вчинення яких охоплює великі території світу. Це ті транснаціональні

(за В. О. Туляковим – транзитні) злочини (до речі, визначення поняття «злочин транснаціонального характеру», міститься, наприклад, у ч. 2 ст. 3 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р.), які є глобальними. Йдеться про кримінальні правопорушення, механізм вчинення яких ґрунтується на глобальних міжрегіональних стрімких потоках матеріального та ідеального. Це, наприклад, ряд корупційних злочинів, торгівля людьми, неправомірне переміщення людини на велику відстань, терористичні акти, злочинні торгівля зброєю, перевезення, пересилання, збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, переміщення, збут, розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, переміщення, збут, розповсюдження порнографічних предметів, ухилення від сплати податків і зборів, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, глобальний обіг контрафактної продукції. Звичайно, щоб вважатися глобальним кримінальним правопорушенням, достатньо належати до одного з наведених видів (а межі між ними досить умовні).

Зазначеним не заперечується приналежність певних кримінальних правопорушень до обох вказаних видів. Це, наприклад, порушення авторського права і суміжних прав шляхом використання Інтернету. Це також розповсюдження через Інтернет шкідливих програмних чи технічних засобів, призначених для несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку. Такі кримінальні правопорушення можна вважати ще одним видом глобальних кримінальних правопорушень. Кримінальні правопорушення, які є проявами різних видів глобальних кримінальних правопорушень, можуть вчинятися для взаємного полегшення їхнього вчинення, для отримання більшої злочинної вигоди. У цьому зв'язку постають питання співвідношення між видами глобальних кримінальних правопорушень, кримінальними правопорушеннями міжнародного характеру, міжнародними кримінальними правопорушеннями та конвенційними кримінальними правопорушеннями, утворення шляхом вчинення зазначених злочинів глобальної кримінально-протиправної поведінки (в такому зрізі її необхідно виділяти в ролі глобальної складності суспільства).

Глобальна кримінально-протиправна поведінка здатна активізувати глобальні механізми протидії зазначеній поведінці. У цьому зв'язку виникає правова акультурація (транскультурація), що не заперечує тенденцію правової локалізації. Зараз правовою акультурацією охоплюються ледве не всі складники юриспруденції. Види правової акультурації, правової локалізації, як і акультурації та локалізації в цілому, можна класифікувати за багатьма підставами. Правова акультурація буває внутрішньюрисдикційною (скажімо, виникнення в межах певної юрисдикції типових формулювань у статутах юридичних осіб, торгових договорах, нормативно-правових актів, рішень судів, зокрема через колективну творчість, втім, не обов'язково в контексті авторського права), міжюрисдикційною, такою, що поєднує різні види правосвідомості (побутової, компетентної, професійної). В одних випадках правова акультурація є переважно корисною, в інших – переважно шкідливою.

Так постають такі поняття: юридичне співробітництво, універсалізація права (винайдення найбільш глобальних, фундаментальних спільних для світу уявлень про право); конвергенція, гібридність, полілог в праві, гармонізація (зокрема, міжнародно-правова) в праві, правова апроксимація, питання наближення до дифузій юридичних положень із різних юрисдикцій, правова інтеграція, зближення, запозичення, уніфікація, стандартиза-

ція, рецепція, адаптація права, правова трансплантація, правова імплантація, попит на право, адресовані однією юрисдикцією іншій юрисдикції, прохання, наполягання, вимагання надання права (наприклад, мова йде про вступ до СОТ, ЄС і т. ін.), пропозиція права, адресовані однією юрисдикцією іншій юрисдикції, прохання, наполягання, нав'язування прийняття права, експансія (вторгнення) права та опір нав'язуванню, експансії (вторгнення) права, правовий колоніалізм, правова асиміляція, «експортно-імпорتنі» операції з демократією та правом.

У цьому зв'язку слід навести такі зауваження: 1) юридичні положення (скажімо, типові формулювання) можуть бути, зокрема, запозиченими (не відкидається і варіант права на тимчасове користування юридичним продуктом, зокрема відплатного), подарованими, обмінними, проданими (наприклад, в межах надання юридичної допомоги, при співробітництві між юристами); 2) вимагання надання права, нав'язування прийняття права належать до видів юридичних війн; 3) у випадку масштабних (зокрема військових, збройних) конфліктів може виникнути складність визначення, яке право (зокрема, кримінальне) є офіційним, а яке – неофіційним (право якої зі сторін конфлікту є офіційним, а якої – неофіційним). При таких конфліктах розбіжності в праві при застосуванні права різних учасників конфлікту стосовно одних і тих самих суб'єктів, і (або) території, і (або) часу (в теорії та на практиці) є не правовим вакуумом, а (через порушення принципу правової певності) безправ'ям; 4) наведена кількість вживаних понять вимагає їхнього узгодження та відсіювання непотрібних. У подальшому варто в контексті ролі кримінального права розглянути питання про те, якою мірою, в яких видах і формах відповідна демократія пасує країнам, регіонам світу, яким вона адресується «імпортерами» [8]. Існує потреба плекати баланс між глобальними та місцевими корисними юридичними мемами.

Ю. А. Пономаренко зазначає: «За підсумками наукових доповідей та їх обговорення учасники панельної дискусії в межах Харківського Міжнародного Юридичного Форуму досягли погодження принаймні за такими позиціями:

1. У сфері матеріального кримінального права є, щонайменше, 30 директив, рамкових рішень чи інших актів, які безпосередньо відображають АС Європейського Союзу. Ще певна частина актів АС містить визначення понять, релевантних для кримінального права;

2. Акти АС містять норми принаймні таких інститутів Загальної частини кримінального права: а) меж дії кримінального закону в просторі; б) незакінченого кримінального правопорушення; в) співучасті у кримінальному правопорушенні; г) покарання; д) звільнення від покарання; е) інших кримінально-правових засобів для фізичних осіб; є) підстав відповідальності юридичної особи; ж) кримінально-правових засобів для юридичних осіб.

3. В Особливій частині кримінального законодавства мають бути втілені вимоги АС щодо таких кримінальних правопорушень: а) тероризм; б) торгівля людьми; в) сексуальна експлуатація жінок чи дітей; г) незаконна торгівля наркотичними засобами; д) незаконна торгівля зброєю; е) відмивання грошей; є) корупційні; ж) підrobка платіжних засобів; з) комп'ютерні; е) шахрайство у сфері фінансових інтересів ЄС; є) зловживання на ринку; ж) забруднення моря; з) незаконний в'їзд, транзит чи проживання; и) расизм та ксенофобія.

Для всіх цих кримінальних правопорушень акти АС визначають окремі або й усі ознаки їхніх складів, а для більшості з них – також і види та розміри покарань.

4. Окремо стоять вимоги деяких актів, що передбачають обставини, які підвищують або знижують ступінь тяжкості кримінального правопорушення, і які можуть бути реалізовані як в нормах Загальної частини (інститут призначення покарання), так і в нормах Особливої частини

(конструювання кваліфікованих і привілейованих складів).

5. Вимоги щодо імплементації АС до національного кримінального законодавства для держав – кандидатів у члени ЄС є більш жорсткими, ніж для держав, що вже є членами ЄС. Відтак Україна зобов'язана буде представити моніторинговому комітету вичерпну інформацію щодо втілення кожної з вимог у своєму національному кримінальному законі.

6. Імплементація вимог АС не означає механічне перенесення (копі-паст) їхніх текстів до національного законодавства і має враховувати особливості основних інститутів кримінального права відповідної держави, структурування її кримінального закону, його термінологію, використовувати прийоми законодавчої техніки тощо.

7. В сучасних українських реаліях, коли робота над проектом нового КК вже вийшла на свої завершальні етапи, імплементація вимог АС до національного кримінального законодавства передбачає одночасне приведення у відповідність до стандартів ЄС як приписів чинного КК, так і положень проекту майбутнього КК. Зрештою, адаптація до вимог АС приписів чинного КК може стати гарним способом апробації відповідних положень перед їх новому КК.» [9].

Грунтування уявлень про позитивно-правові криміналізацію та декриміналізацію на меметичних характеристиках людської життєдіяльності особливо яскраво розкривається на прикладі такої підстави зазначених криміналізації та декриміналізації, як типовість, достатня поширеність поведінки. У цьому зв'язку постає таке запитання інтерпретації положень про позитивно-правову криміналізацію, декриміналізацію та уявлень про кримінально-правову та в цілому юридичну динаміку: в яких випадках є обґрунтованими криміналізація поведінки, яке не зустрічається або зрідка зустрічається в певній юрисдикції та декриміналізація такої поведінки? Це запитання розповсюджується на всі види поведінки, включно, з, наприклад, видами договорів, податків, юридичним стиmulуванням корисної поведінки.

Десять років тому було складно уявити, що ряд кримінальних правопорушень, вчинення яких зараз розповсюджене в Україні, виявиться саме таким. Трапляється, що держава прийме на себе міжнародно-правовий обов'язок такої криміналізації, випадково не зробивши застереження про протилежне, а вихід зі складу учасників міжнародного договору виявиться непростим. Так, згідно з ч. 2 ст. 37 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка полягає в заманюванні дорослого або дитини на територію Сторони або держави іншої, ніж та, у якій він чи вона проживає, для примушування цього дорослого або дитини до вступу в шлюб, було криміналізовано [10].

Українські вчені при обговоренні актуальності криміналізації в Україні відеофіксації зґвалтування з подальшим розміщенням відповідного відеозапису в інтернеті з посиленням переважно лише на подібний епізод в одному американському художньому фільмі.

Звичайно, що юридична меметика полягає далеко не лише в рецепції права, рішеннях Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо засобів масової інформації, права на свободу слова, зокрема щодо критики носіїв публічної влади у зв'язку з їхньою відповідною професійною діяльністю, і т. ін., рішень ЄСПЛ у справі «Йерсілд проти Данії» (має стосунок, зокрема, до положення, передбаченого в ст. 161 КК України), в справі ««Плон» проти Франції» та в справі «Принцеса Ганноверська проти Німеччини» (мають стосунок, зокрема, до положення, передбаченого в ст.ст. 182 КК України). Юридична меметика є юридичним складником меметики, тобто склад-

ником меметики, який розповсюджується на сферу юриспруденції. Тобто юридична меметика (інакше кажучи, меметична юриспруденція) перебуває на перетині явищ та понять «юриспруденція» та «меметика».

Кримінальне правопорушення-мем – це розповсюджене (наприклад, у правосвідомості, в позитивному праві юрисдикцій, на практиці) кримінальне правопорушення. Тут йдеться про рівень розповсюдженості, який є значно вищим, ніж рівень, необхідний і достатній для позитивно-правої криміналізації.

Вчинення одного терористичного акту здатне надихати на вчинення іншого терористичного акту. Якщо вчинок А надихає на вчинок В, то ймовірність того, що трапиться вчинок В, є (порівняно із ситуацією, коли не трапиться вчинку А) вищою, якщо трапиться вчинок А.

Меметичне кримінальне правопорушення – це правопорушення, яке характеризується перешкоджанням розповсюдженню, нерозповсюдженням позитивних (тобто корисних) сутностей та/або розповсюдженням негативних (тобто небезпечних, шкідливих) сутностей. Склад меметичного кримінального правопорушення – це склад кримінального правопорушення, яке характеризується ознакою у вигляді нерозповсюдження позитивних сутностей та/або розповсюдження негативних сутностей.

До прикладів видів складів меметичних кримінальних правопорушень належать їхні складки, ознакою яких є:

1) розповсюдження організмів чи комп'ютерних вірусів. Це складки меметичних кримінальних правопорушень, які характеризуються тим, що суб'єкт кримінального правопорушення долучається до об'єктивно закладеного відтворення реплікаторів, які постають предметами складів кримінальних правопорушень. Йдеться або про розповсюдження мемів, або про перетворення реплікаторів на мемі.

2) перешкоджання розповсюдженню (тут – наприклад, обмеження прав на розповсюдження релігійних переконань; зрозуміло, що включно з атеїстичними переконаннями; див., наприклад, рішення ЄСПЛ у справі «Коккінакіс проти Греції» (англ. Case of Kokkinakis v. Greece (Application no. 14307/88)) від 25 травня 1993 р.; це рішення пов'язане зі сферою прозелітизму), нерозповсюдження позитивної інформації та/або розповсюдження негативної інформації, зокрема передача ідей-загроз (шкідливих ідей), наприклад, передача ідей, яка полягає в координації діяльності співучасників кримінального правопорушення, розповсюдження продукції, в якій пропагуються певні сутності (як-от культ насильства, жорстокості, расова, національна, релігійна нетерпимість, дискримінація). Так, предметами кримінального правопорушення, передбаченого в ст. 436¹, є символіка та гімни. У контексті кримінального правопорушення, передбаченого в ст. 300 КК України, див. постанову Європейської комісії з прав людини в справі «Гліммервеен і Хангебеек проти Нідерландів» (англ. Glimmerveen and Hagenbeek v. the Netherlands) 1979 р.: зазначена комісія визнала неприйнятною скаргу на порушення положень, передбачених в ст. 10 Європейської конвенції з прав людини [11], осіб, засуджених за зберігання з метою розповсюдження листівок, що містили заклики до расової дискримінації. Предметом кримінального правопорушення, передбаченого в ст. 436², є інформація;

3) втягнення в певну діяльність (склад кримінального правопорушення полягає в створенні копії зразка поведінки або спрямований на таке створення). Безпосередньо в тексті КК України відповідне втягнення згадується в ч. 1 примітки до ст. 149, ч. 2 ст. 156¹, ст. 258¹, 268⁵, ч. 3 ст. 301², ст. 303, ст. 304.

Юридична, включно з кримінально-правовою, охорона об'єктів права інтелектуальної власності часто спрямована на охорону мемів.

У разі наявності такої характеристики складу кримінального правопорушення як систематичність для того,

щоб для цілей тлумачення розглядуваних тут видів складів меметичних кримінальних правопорушень вважатися мемом, діяльності достатньо відповідати ознаці систематичності. Водночас поки що складно, зокрема в контексті уявлень про єдиний умисел, судити про те, чим – реплікацією мему, відтворення одного й того самого (і в якому сенсі слів «одного й того самого»), чи залежно від виду ситуації або їхніх інтерпретації реплікацією мему або відтворенням одного й того самого мему – є вчинення тривалих, продовжуваних кримінальних правопорушень та систематичності кримінально-протиправної діяльності в тих чи інших кримінологічних, криміналістичних, кримінально-правових сенсах терміну «систематичність». Це питання пов'язане з питанням про те, чи є можливою, і якщо так, то в чому це полягає, реплікація (не зміна) одного й того самого мему в психіці однієї і тієї самої особи. Зокрема зараз неясно, як розв'язувати це питання в контексті того, що людина в контексті кримінальних правовідносин здатна захворіти на психічну хворобу, а потім одужати. При розв'язуванні питання варто звернути увагу на співвідношення понять «той самий» та «такий самий», як і на «мутацію» мемів.

Вчинення терористичного акту здатне призвести до таких тяжких наслідків (ч. 2 ст. 258 КК України), як істотні негативні емоції (як-от занепокоєність, залюганість, пригноєність), що стають мемами. При цьому в положенні, передбаченому в ч. 2 ст. 258 КК України, поняттям інших тяжких наслідків охоплюються істотні негативні емоції хоча б однієї людини.

Існують кримінологічні (типові причини, умови вчинення кримінальних правопорушень, способи протидії правопорушенням, якщо вони відповідають ознакам мему), віктимологічні (типові ідейні, поведінкові характеристики потерпілої особи/жертви кримінального правопорушення, якщо вони відповідають ознакам мему), криміналістичні (типові способи вчинення та розслідування кримінальних правопорушень, якщо вони відповідають ознакам мему) мемі. Йдеться про типовість для певної ситуації чи для цілей тлумачення певної інформації.

В.О. Туляков пише про зараження, наслідування, конформізм у контексті генерування лімітів кримінальної зборони для задоволення потреб населення у власній безпеці [12, 92].

У положеннях, передбачених у ч. 3 ст. 109, ч. 1 примітки до ст. 111¹, ч. 2 ст. 258², ч. 2 ст. 436¹, ч. 3 ст. 436² КК України, прямо йдеться про використання засобів масової інформації. У цьому зв'язку береться до уваги те, що для цілей тлумачення ряду положень законодавства України (зазначені положення КК України теж підлягають такому розумінню з огляду на їхнє об'єктивне призначення та характеристики наведеної на веб-сайтах інформації, тобто інформації, якщо йдеться про дані з загальним або достатньо широким доступом) згідно з рішеннями Верховного Суду від 21 листопада 2019 р. у справі № 927/791/18 [13], від 21 січня 2021 р. у справі № 914/371/19 [14], від 18 березня 2021 р. у справі № 927/791/18 [15] інтернет-видання (відповідний веб-сайт) як таке є засобом масової інформації.

Як відомо, критерії та методологія з'ясування належного рівня розповсюдженості поведінки для її позитивно-правової криміналізації/декриміналізації поки що розроблені на низькому рівні, що часто призводить до випадкових рішень законодавця.

Поки що складно розв'язати питання, чи бувають непрямоумисні кримінальні правопорушення (як і будь-яка поведінка, що де-факто не характеризується формулою прямого умислу) мемами.

Якщо при заклику до заняття певною поведінкою для того, щоб кримінальне правопорушення вважалось закінченим, не вимагається ознайомлення жодної людини з таким закликком, то це свідчить, що відповідну криміналізацію спрямовано, зокрема, на попередження перетво-

рення таких ідей та поведінки на мем та реплікацію таких ідей та поведінки як мема та на підтримку протилежних мемів, тобто мемів відповідних корисних ідей та поведінки. Взагалі попереджувальне завдання кримінального права спрямоване, зокрема, на підтримку одних мемів та протидію іншим мемам. Оскільки ресурси кримінальної юриспруденції не є безмежними, то при обранні пріоритетів потрібно враховувати, зокрема, те, чи є певна ідея, емоція, поведінка мемом.

У кримінології існує уявлення про складні кримінальних правопорушень із подвійною превенцією. Але вчинення будь-якого кримінального правопорушення здатне потягнути за собою вчинення іншого кримінального правопорушення. Ймовірність того, що, наприклад, зберігання певного предмету як кримінальне правопорушення здатне потягнути за собою вчинення іншого кримінального правопорушення в цілому не вища, ніж ймовірність того, що вчинення кримінального правопорушення, склад якого не прийнято вважати кримінальним правопорушенням із подвійною превенцією, потягне за собою вчинення іншого кримінального правопорушення. Деталі можна уточнювати, зокрема, шляхом математичних операцій із ймовірностями, але загалом ситуація зрозуміла. Не можна відкидати, що до факторів виникнення уявлень про складні кримінальних правопорушень із подвійною превенцією належить спроба пояснити феномен формальних та усічених складів кримінальних правопорушень. Як би там не було, зазначене виокремлення складів кримінальних правопорушень із подвійною превенцією видається порушенням «Бритви Оккама».

Існує проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо встановлення відповідальності за окремі дії проти основ національної безпеки України» № 9223 від 19 квітня 2023 р. [16]. Він має стосунок, зокрема, до протидії російським бот-мережам. У цьому зв'язку українські юристи почали обговорювати питання про те, якою є питома вага результатів роботи зазначених бот-мереж у життєдіяльності українців (в Україні, за кордоном), та про те, якою мірою зазначений проект узгоджується з ресурсами української кримінальної юриспруденції. Н. А. Савінова пропонує ряд складів кримінальних правопорушень, які можна іменувати меметично-інформаційними [17], [18].

Кримінально-правовий мем – це мем, який є складником кримінального права.

Кожен складник (як збалансованої, так і розбалансованої) соціальної норми (включно як із соціальними нормами членів «злочинного світу», так і з положеннями кримінального права: офіційного та «неофіційного»), а саме неформалізований проект (тут – включно зі вченнями), формалізація (процес оформлення), формалізованість (результат оформлення, включно з передбаченими в «твердому» та «м'якому» позитивному праві концепціями, програмами з питань кримінології, віктимології та пов'язаних з ними питань, судовими правотворчими прецедентами; очевидно, що це питання споріднене з питаннями переваг, недоліків та поєднання узагальнюючого та прецедентного підходів в юриспруденції та взагалі будь-де), суспільні відносини (модель, її реалізація, як-от «практичне» вчинення кримінального правопорушення та взагалі правовідносини, що виникають на підставі будь-якого положення позитивного кримінального права), кваліфікація (діагностика), психічне відображення (зокрема, усвідомлення носіями різних видів правосвідомості, інтерпретація) зазначених складників, а згідно з іншим підходом до їхньої структури – формула, функції, засоби забезпечення та реалізація – здатен бути та часто буває мемом. Кожен зазначений складник як мем буває як уявленням (включно з абстракцією, інформаційною моделлю), так і практичною (тобто «реальною») ситуацією.

Кримінально-правові меми бувають кримінально-правовими юридичними фактами, фактичними складами, правовідносинами, актами правотворчості, інтерпретації юридичних положень, кваліфікації на підставі юридичних положень, реалізації юридичних положень, їхніми фактичними, юридичними характеристиками (як-от складниками (включно із засобами), факторами, наслідками, зокрема тими, які передбачено в інших галузях права як юридичні характеристики відповідних ситуацій, а також тими, що є суто фактичними – кримінологічними, криміналістичними – характеристиками, тобто такими характеристиками, що в позитивно-правовому сенсі слів не впливають на юридичну кваліфікацію, індивідуалізацію юридичних заходів і т. ін.). І як уявлення, і «на практиці».

Меми є складниками всіх компонентів кримінального права, включно з відповідними правотворчою діяльністю (відповідними патернами процедури, логічними та мовними конструкціями – корисними чи шкідливими, характерними для однієї юрисдикції чи для більшої кількості юрисдикцій і т. ін.), інтерпретацією юридичних положень (варто активно протидіяти існуючим в Україні мемам, які полягають в істотній боязні багатьох носіїв публічної влади тлумачити юридичні положення, а також в ідеях про те, що носіям публічної влади, включно з суддями, юридично заборонено тлумачити юридичні положення, тлумачити юридичні положення в недослівний спосіб, тлумачити (якщо не йдеться про повноваження Конституційного Суду України) положення Конституції України), кваліфікацією на підставі юридичних положень та реалізацією юридичних положень.

Кримінально-правові меми бувають версіями, знанням, точками зору, оманами, вигадками, світоглядами, емоціями, рисами характеру.

Давно час позбавитися від таких характерних для КК України мемів, як слова «підприємства, установи чи організації», замінивши їх словами «юридичні особи», передбачених в Особливій частині КК України (тобто так званих «спеціальних») видів діяльності організатора, підбурювача, пособника, видів діяльності, запозичених із положень, передбачених у ст. 28 КК України, передбачивши натомість відповідні положення про покарання.

Кримінальне правопорушення, крадіжка, терористичний акт, звалтування, вбивство, агресивна війна, кримінальне покарання, кримінально-протиправна поведінка (у сфері вчинення кримінальних правопорушень – принаймні вчинення прямоумисних кримінальних правопорушень), віктимність, віктимізація (принаймні у разі поведінки потенційних та реальних потерпілих осіб, яка характеризується тим, що особа усвідомлює «віктимний» характер своєї поведінки, передбачає її небезпечні для такої особи наслідки, а в разі, наприклад, адресованого іншій особі прохання заподіяти адресанту прохання тілесне ушкодження, – і бажає настання зазначених наслідків), кримінальне право і т. ін. є мемами на рівні кожного складника соціальної норми, включно з ідеями виду «крадіжка», «кримінальне право» і т. ін. та відповідною практикою.

Набирає популярності концепція «кримінально-правові заходи»: серед теоретиків у сфері кримінального права України вона вже є мемом, тоді як у носіїв побутової свідомості, які живуть в Україні, об'єктивне право часто асоціюється з кримінальним правом, кримінальне право – з кримінальним покаранням, кримінальне покарання – з позбавленням волі, а позбавлення волі – з ґратами, тобто відносно часто спостерігається асоціативний ланцюг та мем «об'єктивне право – ґрати».

Між суб'єктами кримінальних правовідносин може існувати меметичний зв'язок, тобто такий вид зв'язку, який є мемом (ідеєю, емоцією, зразком поведінки).

Існує питання про те, чи була б обґрунтованою позитивно-правова криміналізація закликів до вчинення будь-якого (зрозуміло, що прямоумисного) кримінального пра-

вопорушення на кшталт криміналізованості поведінки, передбаченої в ст.ст. 27, 28 КК України (щодо ст. 28 – із відомими застереженнями у сфері якості законодавчої техніки, зокрема системного тлумачення положень, передбачених у ст. 28, і положень, передбачених в Особливій частині КК України). При розв'язуванні цього питання потрібно враховувати рішення суду в справі Моста 1881 р.

Автору цієї публікації вже доводилося писати про таке. Варто пропагувати вітчизняний досвід автоматичної криміналізації готування до кримінального правопорушення (з винятками), замаху на кримінального правопорушення, всіх видів співучасті у кримінальному правопорушенні щодо всіх прямоумисних кримінальних правопорушень, передбачених у (висловлюючись щонайменше українською термінологією) Особливій частині позитивного кримінального права. Це дозволило б значно «розвантажити» тексти міжнародних договорів, уникати відповідних недоліків у праві (як-от недостатньої криміналізації, неузгодженості між юридичними положеннями, термінологічної невизначеності і т. ін.). Ось приклад.

Міжнародні договори, які передбачають склади кримінальних правопорушень, часто містять склади, які, як вже зазначалося, з позиції українського кримінального права давно прийнято розцінювати як такі види кримінальних правопорушень: готування до кримінального правопорушення, замах на кримінальне правопорушення, діяльність організатора («організаторство») кримінального правопорушення, підбурювання до вчинення кримінального правопорушення, пособництво у вчиненні кримінального правопорушення. Зрозуміло, такий підхід передбачено далеко не в усіх юрисдикціях. Це спонукає міжнародного законодавця бути завбачливим та традиційно передбачати в міжнародних договорах окрім закінченого кримінального правопорушення, діяльності виконавця кримінального правопорушення ще й ті чи інші прояви зазначених видів кримінального правопорушення.

Коли ж Україна включає до КК України положення своїх міжнародних договорів, то у зв'язку із зазначеною вже наявною криміналізацією передбачати в Особливій частині КК України вказані прояви відповідних видів злочинів доречно тільки тоді, коли створювачі положень КК України свідомо за імплементовані готування до певного кримінального правопорушення, замах на певне кримінальне правопорушення передбачають більший діапазон санкції, ніж передбачено за загальним правилом у положеннях про готування до певного кримінального правопорушення/замах на певне кримінальне правопорушення (тобто відповідно не більш ніж половини/третьої частини санкції, передбаченої за вчинення «виконавства» такого певного кримінального правопорушення). Також це виглядає послідовно тоді, коли зазначені створювачі свідомо за імплементовані кваліфіковані види співучасті передбачають більші санкції, ніж за некваліфіковані. В інших випадках зазначена імплементация при передбаченні в Особливій частині КК України так званих спеціальних видів співучасті (їхнє існування непотрібне) призводить до захарашення тексту КК України, а також може призводити до передбачення необґрунтованих санкцій за вчинення певних кримінальних правопорушень. Міжнародній спільності можна це пояснити. Партнери України це розуміють.

За загальним правилом за, скажімо, підбурювання до кримінального правопорушення діапазон санкції передбачено такий самий як за «виконавство» такого кримінального правопорушення. Але тут трапляються похибки. Ось приклад. Згідно з положенням, передбаченим у ч. 1 ст. 258 КК України, «виконавство» терористичного акту карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої. Згідно з положенням, передбаченим у ч. 1 ст. 258¹ КК України, втягнення особи у вчинення терористичного акту або

примушування до вчинення терористичного акту з використанням обману, шантажу, уразливого стану особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією майна або без такої. Якщо за загальним правилом за «виконавство» та підбурювання замислено та передбачено однакові санкції, то запровадження за певне підбурювання, та ще й у випадку із застосуванням певного злочинного насильства, до тяжкого злочину меншої санкції, ніж за «виконавство» цього злочину, є зворотним ефектом: під впливом положення, передбаченого в ст. 6 «Залучення до тероризму» Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 31 липня 2006 р. [19], створювачі відповідних положень КК України забули про положення Загальної частини КК України або продемонстрували відсутність своєї ознайомленості із ними.

Що же стосується міжнародних договорів з питань кримінального права, то в них треба передбачати обов'язок держав – членів з метою протидії кримінально-протиправній поведінці вживати з урахуванням положень меметики заходи зокрема у сферах освіти, культури, масової інформації та розвитку обізнаності населення, сприяти впровадженню принципу толерантності, соціального діалогу. Варто також в ролі дороговказу для держав передбачити юридичний обов'язок вчинити конкретні кроки в цих напрямках, механізм впровадження таких кроків в життя. Існує нагальна потреба прийняти хоча б один профільний багатосторонній міжнародний договір з цих питань. У актах же, які приймаються національним законодавцем, ці питання треба врегулювати більш детально з урахуванням місцевих особливостей. Також необхідно активно підтримувати запровадження, поширення універсальної кримінальної юрисдикції, ратифікацію державами Римського статуту Міжнародного кримінального суду та утримання його держав-учасниць від виходу з нього, оперативну роботу цього суду та меметичну роль міжнародних судових органів.

Поки що міжнародні договори держав, які передбачають склади кримінальних правопорушень, є сенс адресувати не безпосередньо суб'єктам правовідносин у відповідних юрисдикціях, а місцевим законодавцям, а такі законодавці вже мають адресувати юридичні положення суб'єктам правовідносин у відповідних юрисдикціях (що і робиться), оскільки до більш щільної міжнародної співпраці в питанні адресантів і адресатів юридичних обов'язків з питань позитивно-правових криміналізації та декриміналізації людство ще дещо не готове через організаційні, психічні та інші фактори. Викладене має статус і до відповідних міжнародних договорів України. Втім, положення таких договорів можуть бути джерелом тлумачення положень позитивного кримінального права, прийнятих суто національними законодавцями. А ось положення з питань кримінальної юрисдикції, передбачене в ст. 27 Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 р. [20], унормоване так, що його адресовано зокрема судам України як держави – учасниці цієї конвенції [21].

Водночас положення про консультації, передбачені в ст. 22 Угоди між Урядом Канади, Урядами держав – членів Європейського космічного агентства, Урядом Японії, урядом Російської Федерації та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо співробітництва по міжнародній космічній станції цивільного призначення, безпосередньо адресовано державам-партнерам як суб'єктам міжнародних правовідносин, що тягне за собою опосередковану адресацію суб'єктам правовідносин у відповідних юрисдикціях [22].

Є такий вираз: «вчинення злочину під впливом суспільства (соціальної групи)». Меметика дозволяє зробити більш глибоким розуміння механізму та юридичного значення таких ситуацій. Те, що людина стає на шлях кри-

мінально-протиправної поведінки як «жертва» суспільства, може полягати не тільки в тому, що вона певною мірою стає «жертвою» умов життя, а й в тому, що вона стає «жертвою» чужої ідеї, чужого зразка поведінки або жертвою і того, і іншого. Такий висновок розповсюджується не тільки на правопорушення, а й на будь-яку поведінку. При цьому в цій частині публікації не йдеться як про відсутність свободи волі, так і про наявність психічної хвороби і т. ін. У подальшому підлягає розгляду те, чи є, чи варто визнавати такі мему обставинкою вчинення кримінального правопорушення як ознакою його складу, обставинами, які пом'якшують, обтяжують покарання, чи підлягає юридичному врахуванню рівень навіюваності винної особи, і т. ін., а також те, які засоби реагування мають застосовуватися в таких ситуаціях, включно з особливостями психотерапевтичного (без лапок чи в лапках) впливу на винну особу, потерпілу особу, рятівника, впливу на орган державної влади, державу та інших суб'єктів кримінальних правовідносин.

Учені часто критикують законодавця за безсистемність та поспіх. Ці вади є мемами. Частково вони викликані політичним ірраціоналізмом. Частково їх можна позбутися шляхом запровадження голосувань, вільних від дотримання партійної та коаліційної дисципліни. Законодавець же може закидати вченим те, що вони часто протягом декількох років розглядають одне слово, вжите в нормативно-правовому акті, «під мікроскопом» історії юридичних вчень, історії законодавства, етимології та компаративістики, після чого декілька вчених чи груп учених пропонують свої (різні) варіанти заміни відповідного слова на інші слова. Цих мемів можна позбутися, «дозволивши» вченим не займатися дослідженнями, які хоча і є корисними, але витрачений час на які призводить до того, що в цілому акт дослідження є істотно більше шкідливим, ніж корисним.

Згідно з класифікаціями за різними підставами підлягають виділенню, зокрема, такі види (корисних, тобто проявів кримінально-правових балансів, та шкідливих, тобто проявів кримінально-правових дисбалансів) кримінально-правових мемів: 1) психічні та поведінкові (точніше кажучи, психічні та психічно-поведінкові). Для цілей тлумачення змісту цього пункту переліку під поведінкою мається на увазі фізична (тобто соціальна) поведінка, а не явища психіки, які можна іменувати поведінкою (зрозуміло, що психічною); 2) загальні (тобто спільні для всього кримінального права) та спеціальні (тобто властиві певному складнику кримінального права); 3) внутрішні, перехресні, зовнішні (міжгалузеві мему для цілей тлумачення змісту цього пункту переліку охоплюються перехресними та зовнішніми мемами). Зараз у кримінально-правовій науці, прикладних дослідженнях і повідомленнях (аналогічна ситуація складається в чималій кількості інших сфер) домінує розкриття, висвітлення досить вузьких питань суто юридичної доктрини, позитивного права/легізму та правозастосовної практики. Тому варто приділяти прискіпливішу увагу спільним для широкої множини тем питанням і більш масштабним закономірностям зв'язку між різними складниками кримінального права, включно з кримінально-правовими філософією, принципами та методами, умовностями (припущеннями, різною фіктивністю), економікою, політологією, правотворчістю, дипломатією, суто юридичною доктриною, соціологією, психологією, правосвідомістю, культурологією, ідеологією, правотворчістю, позитивізмом/легізмом, правозастосовною практикою, прикладними стратегією і тактикою, комплаєнсом, прагматизмом, ірраціоналізмом, «ризикологією» (тобто наукою про кримінально-правові ризики, як-от викликані, зокрема, кримінально-правовими факторами ризики стати винною особою, потерпілою особою, кримінально-правові ризики, якими характеризуються дилема в'язня та схожі ситуації), філологією, міфологією

(художньою та оманами), символістикою, футурологією, «фейками», зловживаннями, «неофіційним кримінальним правом», «кримінальним неправом», статистикою, міждисциплінарними зв'язками, ефективністю. Якщо у певній перехресній сфері людської життєдіяльності (наприклад, це соціологія кримінального права) переважає питома вага кримінального права, то така сфера належить до кримінального права; 4) внутрішньюрисдикційні та міжюрисдикційні; 5) безкомпромісні, компромісні, паритетні, змішані. Автору цієї публікації вже доводилося писати про аналогічну класифікацію на прикладі видів кримінально-правових балансів та дисбалансів [23, 280-281].

Очевидно, що юридична, кримінально-правова мемутика та юридична, кримінально-правова міфологія (художня та оманами) щільно пов'язані між собою. Водночас з'ясування точного змістовного співвідношення, як і формально-логічного співвідношення між собою зазначених компонентів людської життєдіяльності не належить до завдань цієї публікації. Те саме має стосунок до співвідношення кримінального права, романтизації кримінально-протиправної поведінки, стокгольмського синдрому та вистав, головним персонажем яких зображено А. Брейвіка.

Трапляються тексти-мемплекси, що використовуються в судових рішеннях. У вирокі Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 13 січня 2015 р. у справі № 243/4875/14, яким ОСОБУ_3 визнано винуватим, зокрема, у вчиненні злочину, передбаченого в ч. 1 ст. 258³ (у вирокі щодо зазначеної особи містяться та розкриваються слова «взяв участь у терористичній організації та сприяв її діяльності»), перелічено напрями діяльності «ДНР», визначеної у вирокі як терористична організація. При цьому у вирокі містяться такі слова (в Україні ухвалено чимало подібних (однотипних) вироків судів щодо викладення наведених нижче фактів):

«У березні – квітні 2014 року у м. Донецьку створено стійке ієрархічне об'єднання – терористичну організацію, так звану «Донецьку народну Республіку» (далі «ДНР»), учасники якої на території України займаються вчиненням актів тероризму, залякуванням населення, вбивством громадян, захопленням адміністративних будівель органів державної влади і місцевого самоврядування та інших тяжких і особливо тяжких злочинів, що призводить до дестабілізації суспільно-політичної ситуації у державі.

Основною метою діяльності вказаної терористичної організації є насильницька зміна та повалення конституційного ладу, захоплення державної влади в Україні, а також зміна меж території і державного кордону України шляхом створення незаконного державного утворення «ДНР».

Вказана терористична організація є стійкою, має чітку ієрархію та структуру, яка складається з політичного та силового блоків, а також розподіл функцій між її учасниками, на яких покладені відповідні обов'язки згідно з планом спільних злочинних дій.

На керівників блоків покладається керівництво, організація дій та контроль за діяльністю підлеглих їм співучасників злочину за допомогою керівників груп, що були у вказаних блоках.

При цьому на керівників та учасників силового блоку покладалось забезпечення стійкості терористичної організації шляхом вчинення збройного опору, незаконної протидії та перешкоджання виконанню службових обов'язків співробітниками правоохоронних органів і військовослужбовцями Збройних Сил України. У свою чергу представники політичного блоку організували збір та отримання матеріальної і фінансової допомоги від інших учасників терористичної організації та осіб, лояльно налаштованих до їхньої діяльності, чим також забезпечували існування вказаної терористичної організації.

«ДНР» має стабільний склад лідерів вказаної терористичної організації, які підтримують між собою тісні сто-

сунки, централізоване підпорядкування учасників політичного та силового блоку лідерам організації, а також план злочинної діяльності та чіткий розподіл функцій учасників щодо його досягнення. Далі в зазначеному виroku на декількох сторінках детально перераховуються обов'язки, покладені на учасників політичного блоку, і обов'язки, покладені на учасників силового блоку.

Так, на учасників політичного блоку, відповідно до плану спільних злочинних дій, покладаються наступні обов'язки:

- створення так званих органів державної влади «ДНР» та організація їх діяльності;

- видача нормативно-правових актів від імені нелегітимних органів державної влади «ДНР»;

- організація та проведення незаконного референдуму на території Донецької області про визнання суверенітету незаконного державного утворення «ДНР»;

- проведення агітаційної роботи серед населення щодо діяльності терористичної організації «ДНР» з метою схвалення їх до участі у вказаній терористичній організації та отримання підтримки власної діяльності серед мешканців східних регіонів України;

- організація збору, отримання матеріальної і фінансової допомоги від інших учасників терористичної організації та осіб, лояльно налаштованих до їх діяльності, а також її розподілу; налагодження взаємодії з незаконним державним утворенням «Луганська народна республіка» та її лідерами з метою координації дій, спрямованих на повалення конституційного ладу та захоплення державної влади в Україні, а також дій, направлених на зміну меж території та державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України;

- налагодження взаємодії з прихильниками злочинної діяльності, що перебувають за кордоном з метою координації дій, отримання матеріальної і гуманітарної допомоги та озброєння, а також залучення іноземних громадян для протидії правоохоронним органам України та Збройним Силам України;

- налагодження взаємодії з місцевими та закордонними засобами масової інформації з метою їх використання для агітації, висвітлення діяльності «ДНР», дискредитації діяльності органів державної влади України та осіб, задіяних у ході проведення антитерористичної операції та формування думки серед населення про законність власних дій, а також вчинення за їх допомогою закликів до повалення конституційного ладу і захоплення державної влади в Україні та дій, направлених на зміну меж території та державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України;

- надання матеріальної та організаційної допомоги учасникам бойового блоку «ДНР» для забезпечення їх протиправної діяльності; забезпечення учасників «ДНР» транспортом, символікою та агітаційними матеріалами.

На учасників силового блоку, відповідно до плану спільних злочинних дій, покладалась наступні обов'язки:

- організація та ведення збройного опору, незаконної протидії та перешкоджання виконанню службових обов'язків співробітниками правоохоронних органів України і військовослужбовцями Збройних Сил України, задіяними у проведенні антитерористичної операції;

- з метою опору представникам державної влади та унеможливлення припинення злочинної діяльності правоохоронними органами та Збройними Силами України, організація у групи осіб, які є прихильниками злочинної діяльності учасників «ДНР», озброєння зазначених осіб та керівництво їхніми діями; створення не передбачених законом збройних формувань та участь у їх діяльності;

- вербування нових учасників до складу силового блоку «ДНР» та керівництво їхніми діями;

- захоплення населених пунктів, будівель, військових частин та інших об'єктів на території Донецької області;

- скоєння терористичних актів та диверсій на території України; захоплення зброї чи заволодіння у інший спосіб боєприпасами, вибуховими речовинами, військовою технікою, транспортними засобами, а також будівництво укріплень з метою протидії діяльності осіб, задіяних у ході проведення антитерористичної операції та забезпечення власної злочинної діяльності;

- викрадення осіб з метою отримання матеріальної вигоди та залякування мешканців, які підтримують діючу владу в Україні;

- силова підтримка учасників політичного блоку при проведенні незаконного референдуму на території Донецької області про визнання суверенітету незаконного державного утворення ДНР, а також укріплення та охорона зайнятих ними будівель та споруд; вчинення дій, спрямованих на унеможливлення проведення 25.05.2014 позачергових виборів Президента України на території Донецької області;

- організація поставок зброї, боєприпасів, вибухових речовин, військової техніки та їх розподіл серед учасників терористичної організації.» [24].

Водночас варто додати, що коли судові рішення, включно з їхніми назвами, містять вказівки на імена та назви учасників справи (тобто є епонімами), то ймовірність того, що позиція суду стане мемом, є значно вищою, ніж коли судові рішення, як-от рішення українських судів, не містять таких вказівок (до речі, зміст так званого Закону Савченко свого часу став мемом). Є випадки, коли провадження розглядаються закрито. Але запитання про те, чи має правило про персоналізацію (персоніфікацію) судових рішень, яке варто запровадити, бути обмеженим лише випадками закритого розгляду проваджень, підлягає ретельному обмірковуванню.

Автору цієї публікації вже доводилося писати в світлі принципу та методу достатності, умовності кримінального права та вибірковості кримінально-правової юриспруденції про такі обставини, які стають більш зрозумілими з огляду на положення меметики, як-от меметичний характер кримінальності, кримінально-протиправної діяльності, віктимності та віктимізації (протидія цим явищам також мусить мати, зокрема, меметичний характер, якими з найвими зараз не видавалися виправдані донині засоби популяризації правомірної, обачливої поведінки і т. ін.): як інформаційних, так і поведінкових. Існує погляд, згідно з яким майже всі люди та релевантні юридичні особи (принаймні соціально активні), які прожили 20 років (30 років і т. ін. – залежно від версії, яку поділяють ті чи інші особи)/проіснували 5 років (10 років і т. ін. – залежно від версії, яку поділяють ті чи інші особи) вчинили щонайменше одне «істотне» кримінальне правопорушення (для цілей тлумачення цієї термінології – якщо юридична особа визнана саме суб'єктом кримінального правопорушення), при цьому часто таке, щодо якого передбачено юридичну можливість (зокрема, альтернативну) призначення такого покарання, як позбавлення волі/ліквідація (зрозуміло, що остання в ряді юрисдикцій визнається кримінально-правовим чи іншої юридичної приналежності заходом, який не є кримінальним покаранням). Такий самий погляд існує щодо віктимізації (це речення не використовувалося автором цієї публікації в його інших публікаціях). Багатьом носіям професійної правосвідомості незручно та ніяково визнавати доволі високу правдоподібність зазначених та споріднених припущень. Але самообман тут не був би продуктивним підходом. Наведена інформація є прикладом питання про виведення всіх суб'єктів суспільних відносин на чисту воду у сфері дії різних видів соціальних норм. Досить легко уявити, до чого б призводила невідворотність згаданого тотального викриття, зокрема реалізація принципу та методу невідворотності кримінальної відповідальності. Така реалізація вказаних принципів та методу призводила б не лише до колапсу кримінальної

юриспруденції, а й до колапсу суспільства. Зазначена реалізація вказаних принципу та методу не має й фізично не може мати місця, в чому й полягає одна з умовностей (фіктивностей) кримінального права, як і конфліктології та деліктології. Така фіктивність не є частковою, а слова «повна реалізація принципу та методу невідворотності кримінальної відповідальності» є плеоназмом.

Викладена умовність характеризується й тим, що одні особи, які вчинили певне кримінальне правопорушення чи не вчиняли його, обурюються притягненням до кримінальної відповідальності саме їх (вважають, що їм просто не пощастило), а інші особи, які вчинили певне кримінальне правопорушення чи не вчиняли його, радіють через те, що їх не притягнули до кримінальної відповідальності (вважають, що їм пощастило). Цілком імовірно, що в певному конкретному випадку притягнення чи відсутність притягнення до кримінальної відповідальності не є випадковістю, а в цілому же ситуація притягнення чи відсутності притягнення до кримінальної відповідальності є або значною мірою є проявом соціальної випадковості (втім, ця версія потребує більш ретельної перевірки рівня її правдоподібності). Тут йдеться про відомий нам Всесвіт – «наш» Всесвіт, а не про версії астрофізиків, космологів та квантових механіків про існування паралельних «нашому» всесвітів. Але зазначена гіпотетична випадковість (а тому й відповідна умовність) реалізації кримінального права належить до обставин, які не справляють враження того, що відсутність/нааявність притягнення до кримінальної відповідальності та взагалі застосування кримінально-правових заходів, заходів допомоги потерпілим особам (яку б юридичну природу не мали такі заходи) – комусь надано допомогу, а комусь – ні, в конкретному випадку та взагалі є справедливою (послідовною).

КК України має відповідати принципу реалістичності. Не потрібно покладати на задіяних у сфері кримінальної юриспруденції осіб завдань, виконання яких є нездійсненним. Потрібно враховувати рівень працездатності ресурсів кримінальної юриспруденції. У цьому зв'язку в Україні доцільно декриміналізувати щонайменше теперішні кримінальні проступки та нетяжкі злочини (можливо, ще краще було б, керуючись звичними уявленнями про позитивно-правові криміналізацію та декриміналізацію, як-от уявленнями про тяжкість та розповсюдженість відповідних діянь, залишити в КК України відповідні положення про приблизно 20% існуючих зараз складів кримінальних правопорушень, а саме найбільш тяжких правопорушень, визначених як такі не лише на підставі існуючих санкцій, а й з урахуванням: 1) юридичних обов'язків України з криміналізації поведінки, передбачених у відповідних міжнародних договорах; 2) нинішньої неузгодженості зазначених санкцій) та об'єднати положення про склади правопорушень, передбачених зараз в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) і т. ін., як-от положень, передбачених в главі 68 Митного кодексу України (при цьому доречно виключити зі складів публічно-правових правопорушень значну кількість складів правопорушень, передбачених зараз в КУпАП і т. ін., а саме склади найменш тяжких (шкідливих, небезпечних – існують різні інтерпретації відповідного явища) таких правопорушень), і положень про правопорушення, які вище запропоновано виключити з КК України, в законі, який було б доречно назвати Кодексом України про публічно-правові проступки (звичайно, первинні правопорушення можуть бути й приватноправовими). У ньому було б доцільно вноормувати в такому кодексі чи окремому процесуальному кодексі положення про процес розгляду відповідних справ, споріднені з положеннями про відповідний процес, передбаченими в КУпАП і т. ін.

Викладене бачення відрізняється від положень Концепції реформування кримінального законодавства України робочої групи з питань розвитку кримінального

права, створеної Указом Президента України «Питання комісії з питань правової реформи» від 7 серпня 2019 р. № 584/2019 [25]. Наведене бачення є більш компактним, ніж положення зазначеної концепції, адже в цих положеннях йдеться про розробку трьох матеріально-правових кодексів про публічно-правові правопорушення [26, 471], [27, 63], [28].

За різними підставами належить виділяти різні рівні меметичної протидії (як і протидії в цілому) схильності до кримінально-протиправної діяльності, віктимності, кримінально-протиправної діяльності, віктимізації, аналогічних явищ у сфері рятівної діяльності (уявлення про драматичний трикутник Карпмана варто *mutatis mutandis* розповсюдити на всю взаємодію між винною особою, потерпілою особою та рятівником), їхнім позитивним і негативним фоновим явищам (що відбувається, зокрема, шляхом популяризації одних ідей, емоцій та зразків поведінки та шляхом протидії іншим ідеям, емоціям та зразкам поведінки): загальноантропний («здоровий» менталітет, «здорова» економіка), загальноюридичний, кримінально-правовий, кримінально-виконавчий, кримінально-ресоціалізаційний. Їхня питома вага в досягненні успіху залишається погано з'ясованою. Потрібні ґрунтовна розробка аксіології та (для аналізу великих даних) створення штучного інтелекту нового виду (не обов'язково обмеженого сучасним прецедентним підходом до машинного навчання).

Має бути створено повноцінну систему міжнародної протидії мемам та взагалі проявам неонацизму, авторитаризму, тоталітаризму, диктатури та «породжуваних» ними кримінальних правопорушень, включно з кримінальними правопорушеннями у сфері агресивної війни. Такою системою мають охоплюватися, зокрема, попереджувальна протидія ідеологічному ірраціоналізму, ксенофобії, жазі надмірної політичної влади, корисливому свавілля, явищу «несправжніх» та тінювих («справжніх») керівників авторитарних, тоталітарних режимів, включно з меметичною кримінально-правовою протидією зазначеним явищам. Має бути створена багаторівнева система протидії авторитаризму, тоталітаризму, злочинам у сфері агресивної війни, якою охоплюватимуться, зокрема, юридична заборона явища «несправжніх» та тінювих («справжніх») керівників, порушення якої, як і вчинення злочинів у сфері агресивної війни, тягнуло б, зокрема, застосування вкрай потужних міжнародних санкцій (дискреційність їхньої реалізації мусить як надавати можливість діяти швидко та дієво, так і унеможлилювати глобальне погіршення ситуації), припинення економічних (для цього заздалегідь мають бути створені альтернативні потенційні ринки, впроваджено страхування збитків від припинення економічних відносин, передбачено – звичайно, з урахуванням положень про обставини, що виключають протиправність діяння – запровадження санкцій щодо тих, хто не припинив свої відповідні відносини), політичних, дипломатичних і т. ін. відносин із відповідними юрисдикціями.

Зазначеною системою має охоплюватися негайне всебічне реагування на реальні загрози та їхню реалізацію, навіть якщо жертва не є учасником такої міжнародної організації, як НАТО.

Потрібно прагнути досягти такого стану справ, щоб економічною запорукою надання допомоги жертві не було фінансування рятівником агресивної війни. Також має бути забезпечено недопущення зміцнення зв'язків між державами із зазначеними режимами (як шляхом етичного пропонування більшої вигоди у разі уникнення такого зміцнення зв'язків, так і шляхом створення невігідності такого зміцнення зв'язків) а також виникнення зазначених режимів за ефектом доміно (попередження Д. Ейзенхауера варто пристосувати до теперішніх ситуацій та поглядів).

Також потрібно: 1) розробити актуальні уявлення про баланс між свободою та безпекою; 2) запровадити відпо-

відні міжнародні запобіжні заходи, як-от роз'яснювальну роботу, дипломатичну роботу, заходи забезпечення пред'явлення вимог та заходи забезпечення відшкодування шкоди. Із верховенства права випливає, що належним варіантом є конфіскація майна агресора та його співучасників; 3) враховувати в алгоритмах аналізу розвідувальних даних, чи не перебуває потенційний агресор у стані уявної оборони: справжньої (вибачної чи невинуваченої), вигаданої як привід агресії, такої, що є психічною хворобою чи її складником; 4) наділити правонаступника (фактичного та/або юридичного) теперішньої ООН дієвими повноваженнями у сфері безпеки.

Не існує добре перевірених практик та узагальнень (інформаційних моделей) щодо того, як більш ефективно поводитися в разі як позитивної, так і негативної ситуації: публічно обговорювати такі ситуації, або (щоб не розповсюджувати ідею поганого прикладу) не вдаватися до такого обговорення, або тією чи іншою мірою (йдеться про питому вагу, інтенсивність і т. ін.) у тих чи інших ситуаціях поєднувати обидва підходи. Йдеться про співвідношення принципів і методів «захист через незнання» та «повне розкриття».

Саме лише згадування мему теоретично здатне викликати його «епідемію». Існує паціфістська реклама (плакати, випущені компанією «Біг Ент Інтернешнл», англ. «Big Ant International»), яка полягає в такому. Створюється малюнок танку, який стріляє, солдата, який кидає гранату, і т.ін. Далі ці малюнки наклеюються на циліндричну поверхню, як-от вуличні стовпи, так, щоб обидва боки малюнку поєднувалися. Тоді створюється враження, що танк стріляє в себе, солдат кидає гранату в себе і т. ін. Логічно припустити, що тут мінімізацію зворотного ефекту реклами (тобто ефекту реклами агресивної війни) забезпечено на досить високому рівні. Але питання потребує ретельного дослідження.

Перед публічним порівнянням мему та антимему з метою розповсюдження одного з них та протидії іншому з них потрібно глибоко замислитися над тим, як зробити так, щоб ефект був більшим, ніж антиефект, та над тим, чи взагалі можливо це за тих чи інших обставин (характеристики аудиторії (як-от те, чи є її представники носіями того чи іншого мему), час, місце і т. ін.). Йдеться про те, коли більшим є ефект, а коли – зворотний ефект. Історичних прикладів обох видів розвитку подій вистачає. Йдеться також про побічні ефекти. Потрібно передбачити заходи, спрямовані на протидію тому зворотному ефекту популяризації правовірної поведінки, який ґрунтується на принципі «заборонений плід є солодким». Про подібне починали говорити ще наприкінці XIX віку, зокрема, Енріко Феррі. Без використання меметики протидія кримінально-протиправній поведінці видається малоефективною. Існує потреба проведення якісних та безпечних соціально-психологічних експериментів, спрямованих на дослідження зазначених питань.

Логічний помилці та браку знань (викликаних, зокрема, низьким рівнем розробленості аксіології), якщо їхні носії готові визнати такий стан справ, протистояти значно легше, ніж ірраціоналізму, особливо ірраціоналізмом мемам. Ситуація ускладнюється ще більше, коли ірраціональні мемиви живляться ксенофобією, сильними емоціями, одержимістю корисливістю. Борис Джонсон зазначив, що А. Брейвік є дзеркальним відображенням ісламського терориста: А. Брейвіком теж керує ідеологічна манія, тільки протилежна за відповідною спрямованістю. Іноді достатньо шляхом маніфесту «випустити примару» з будинку. І от знову маніфест. Але вже не в будинку, а в інтернеті. Кримінально-протиправна діяльність релігійних сект також часто пов'язана з мемивами.

Мемплекси релігійного фанатизму, нацизму (з яким пов'язане явище з промовистою назвою «коричнева чума»), фашизму, неонацизму, неофашизму, рашизму

є потужними факторами кримінально-протиправної поведінки, зокрема факторами вчинення терористичних актів та кримінальних правопорушень у сфері агресивної війни, факторами існування терористичних актів та кримінальних правопорушень у сфері агресивної війни як мемплексів. У Російській Федерації існує ідеологічний мемплекс «російського світу», спрямований, зокрема, на маніпулювання свідомістю з метою, серед іншого, підживлення агресивної війни Російської Федерації та її спільників проти України. Згаданий мемплекс використовується як засіб ведення гібридної агресивної війни. Він вепонізований та викликає як раціональну, так і ірраціональну одержимість ним. Він є зброєю. Ця ситуація вимагає, зокрема, всебічної «детоксикації».

Трапляється, що суб'єкти кримінальних правопорушень поводяться під впливом, зокрема, мемів, а також виправдовують вчинення кримінальних правопорушень тими чи іншими мемивами. Це ідейно-мететичні правопорушники та правопорушники – користувачі ідей-мемів «індульгенцій» та ідей-мемів «самоіндульгенцій» (такими мемивами бувають і ідеології, як-от нацизм та рашизм). Ані перше, ані друге поняття не збігається з поняттям Енріко Феррі «злочинці за надбаною звичкою». Зазначених правопорушників часто змальовують і в художніх творах. Як сказано в романі Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом», який значною мірою виявився твором про меметику, і чорт вмів іншого разу послатися на Святе письмо.

Як видається, на сучасному рівні розвитку не існує меметичних засобів, застосування яких змінило б осіб на кшталт А. Гітлера, В. Путіна, А. Брейвіка, Джека-Різника. Тут потрібні глибші спільні дослідження у сферах соціології, психології, соціальної психології, педагогіки, кримінології, віктимології, інформаційної безпеки, меметики, нейрофізіології, нейропсихології, психотерапії (зокрема гіпнолітичної), юриспруденції і т. ін. Особи на кшталт А. Гітлера, В. Путіна, А. Брейвіка, Джека-Різника не сягають рівня мемодів (інакше кажучи, мемботів), хоча рівень їхньої одержимості мемом (зокрема мемплексом) є вкрай високим. Одержимість мемодів може як не бути хворобливим станом психіки (зокрема тими, які поки що не визнано в Міжнародній класифікації хвороб та її національних аналогах), так і бути ним. Від цього залежить адекватність кримінально-правових та інших заходів впливу на відповідних осіб та мемива. До бажаних у тій чи іншій ситуації результатів атаки (зокрема меметичної) мему належать пригнічення мему-цілі та його зміна.

Існує проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за подання та прийняття неконституційних законів» № 8130 від 17 жовтня 2022 р. [29]. Позитивно-правова критика цього проекту відома. Варто додати, що протидія ідеям, які на чийсь думку є шкідливими, не має перетворюватися на позитивно-правову криміналізацію створення колізій між нормами нормативно-правових актів та на створення (за Джорджем Орвеллом) новомови та запровадження думкозлочинів.

Усі види суб'єктів кримінальних правопорушень часом вдаються до використання мемів під час проведення інформаційно-психологічних операцій.

Щоб ефективніше протидіяти мему, який є фактором правопорушення чи правопорушенням, потрібен інший мем. Водночас не завжди легко створити такий мем так, щоб він був етичним, сильнішим за мем-опонента та забезпечував досягнення правомірним чином цілей, які є потужними альтернативами фактичних цілей відповідних правопорушень. Популяризацію мему-рятівника варто поєднувати з інформаційною та поведінковою блокадою, ізоляцією суспільства від шкідливого мему. Звичайно, цей вступний нарис підлягає узгодженню з концепцією небезпечного стану. На роль опонентів мемів корисливої організованої злочинності та кримінального психічного

насильства можуть претендувати меми доступної прибуткової підприємницької діяльності, найвищої поваги до інтелектуального та інтелігентного розв'язання складностей, методу заохочення, мистецтва аргументації, а щодо запобігання віктимізації – мем цивілізованої, обачливої, передбачливої, зосередженої поведінки. При цьому було б наївним сподіватися на досягнення успіху шляхом використання лише меметичних засобів. А щодо впливу на носіїв шкідливих мемів, то слід також винаходити етичні ідейно-емоційно-поведінкові канали передавання мему, який, вбираючи мем, що «катакується», призводив би до відрази до нього, примушував би від нього відмовитися. Так, можуть стати в нагоді меми вдумливої «амністії капіталів» та роз'ясненої позитивної та юридичної відповідальності.

Отже, можна зробити такі висновки. Мем – це розповсюджений реплікатор. Меметика – це: 1) сфера (інакше кажучи, система) буття мемів; 2) наука про меми. Далі для спрощення формулювань термін «меметика» вживається лише в значенні відповідної науки. Меметична теорія Всесвіту – це наукова теорія, згідно з якою меми належать до компонентів Всесвіту та існують в усіх її

відомих в науці чотирьох сферах. Антропна меметика – це наука про меми у сфері людської життєдіяльності. Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів кримінально-протиправної поведінки існують меми. Меметика протидії кримінально-протиправній поведінці – це наука про меми у сфері протидії кримінально-протиправній поведінці. Кримінально-правова меметика – це наука про меми у сфері кримінального права, тобто про кримінально-правові меми. Меметична теорія кримінального права – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів кримінального права існують меми. Кримінально-правовий мем – це мем, який є складником кримінального права. Кримінальне правопорушення-мем – це розповсюджене (наприклад, у правосвідомості, в позитивному праві юрисдикцій, на практиці) кримінальне правопорушення. Меметичне кримінальне правопорушення – це правопорушення, яке характеризується перешкоджанням розповсюдженню, нерозповсюдженням позитивних (тобто корисних) сутностей та/або розповсюдженням негативних (тобто небезпечних, шкідливих) сутностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дрьомін В.М. Інституціональна теорія злочинності та криміналізації суспільства: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2010. 40 с.
2. Jaishankar K. *International Perspectives on Crime and Justice*. Newcastle upon Tyne, 2009. 720 p.
3. Harich J. *The Dueling Loops of the Political Powerplace: Why Progressives Are Stymied and How They Can Find Their Way Again*. Morrisville, 2006, 144 p.
4. Goodman M. *From Crowdsourcing to Crimesourcing: The Rise of Distributed Criminality*. O'REILLY. 2011. URL: <http://radar.oreilly.com/2011/09/crime-sourcing.html> (application date: 25.04.2023).
5. Стрельцов Е.Л. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти: навч. посібник. Одеса, 2000. 476 с.
6. Кримінальний кодекс України / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1707> (дата звернення: 25.04.2023).
7. Гуртовенко О.Л. Зовнішні кримінально-правові запозичення. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-тиріччя проголошення незалежності України та 25-ти річчя прийняття Конституції України): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21 травня. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 177–181.
8. Гуртовенко О.Л. Деякі питання глобалізації кримінального права. Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої сторіччю від дня народження доктора юридичних наук, професора Л.М. Стрельцова (25.10.1918–24.03.1979) (Одеса, 26 жовтня 2018 р.). Одеса, 2018 р. С. 66–70.
9. Пономаренко Ю.А. У межах Харківський Міжнародний Юридичний форум, що вже вшосте проводиться Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, відбулася панельна дискусія «Проблеми адаптації кримінального законодавства України до acquis communautaire Європейського Союзу». Соціальна мережа «Фейсбук». 2022. URL: <https://www.facebook.com/you.a.ponomarenko> (дата звернення: 25.04.2023).
10. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами / База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11 (дата звернення: 25.04.2023).
11. Європейська конвенція з прав людини / База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 25.04.2023).
12. Туляков В.О. Кримінальне неправо. Актуальні проблеми теорії кримінальної законотворчості та практики правозастосування: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 27 груд. 2016 р.). Одеса, 2016. С. 91–95.
13. Постанова Верховного Суду від 21 листопада 2019 р. у справі № 927/791/18 / Офіц. веб-портал «Судова влада України» / Державна судова адміністрація України. Державна інформаційна (автоматизована) система «Єдиний державний реєстр судових рішень» / Державне підприємство «Інформаційні судові системи». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86034251> (дата звернення: 25.04.2023).
14. Постанова Верховного Суду від 21 січня 2021 р. у справі № 914/371/19 / Офіц. веб-портал «Судова влада України» / Державна судова адміністрація України. Державна інформаційна (автоматизована) система «Єдиний державний реєстр судових рішень» / Державне підприємство «Інформаційні судові системи». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94591449> (дата звернення: 25.04.2023).
15. Постанова Верховного Суду від 18 березня 2021 р. у справі № 927/791/18 / Офіц. веб-портал «Судова влада України» / Державна судова адміністрація України. Державна інформаційна (автоматизована) система «Єдиний державний реєстр судових рішень» / Державне підприємство «Інформаційні судові системи». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95708017> (дата звернення: 25.04.2023).
16. Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо встановлення відповідальності за окремі дії проти основ національної безпеки України» № 9223 від 19 квітня 2023 р. / База даних «Законодавство України». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41788> (дата звернення: 25.04.2023).
17. Савінова Н.А. Кримінально-правова політика та забезпечення інформаційного суспільства в Україні: монографія / Київ, 2012. 247 с.
18. Савінова Н.А. Кримінально-правова політика забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»; Львів, 2013. 509 с.
19. Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму / База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення: 25.04.2023).
20. United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 United Nations. URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm (application date: 25.04.2023).
21. Гуртовенко О.Л. Деякі питання перспектив співіснування міжнародного і національного кримінального права в інформаційно-му суспільстві. Міжнародне право розвитку: сучасні тенденції та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 17 червня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 53–59.
22. Agreement among The Government of Canada, Governments of Member States of the European Space Agency, The Government of Japan, The Government of the Russian Federation, and The Government of the United States of America concerning cooperation on the Civil International Space Station // The Aerospace Corporation. URL: https://aerospace.org/sites/default/files/policy_archives/Space%20Station%20Intergovernmental%20Agreement%20Jan98.pdf (application date: 25.04.2023).

23. Гуртовенко О.Л. Кримінально-правова балансологія : стисла характеристика. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 278–281.

24. 24. Вирок Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 13 січня 2015 р. у справі № 243/4875/14 / Офіц. веб-портал «Судова влада України» / Державна судова адміністрація України. Державна інформаційна (автоматизована) система «Єдиний державний реєстр судових рішень» / Державне підприємство «Інформаційні судові системи». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42274713> (дата звернення: 25.04.2023).

25. Питання комісії з питань правової реформи: Указ Президента України від 7 серпня 2019 р. № 584/2019. / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584/2019#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

26. Гуртовенко О.Л. Недотримання принципу й методу достатності в позитивному кримінальному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 470–475. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/112.pdf. (дата звернення: 25.04.2023).

27. Гуртовенко О.Л. Умовність кримінального права: постановка питання. Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія» (Одеса, 9 грудня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 60–66.

28. Робоча група з питань розвитку кримінального права. Концепція реформування кримінального законодавства України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept> (дата звернення: 25.04.2023).

29. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за подання та прийняття неконституційних законів: проєкт Закону України № 8130 від 17 жовтня 2022 р. / База даних «Законодавство України». URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40668?fbclid=IwAR3xvpAe30TgjaSvgVnYup8ePzr5p_B7PbsEo6TAokd4Z667e_MLT_oTjvU (дата звернення: 25.04.2023).